



Turkish Studies **Educational Sciences**

Volume 14 Issue 4, 2019, p. 1423-1454
DOI: 10.29228/TurkishStudies.22988
ISSN: 2667-5609
Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY



INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 14.06.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 10.08.2019

📅 *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (26.07.2019)-Referee 2 (28.07.2019)

This article was checked by iThenticate.

EĞİTİM SENDİKALARI RAPORLARINA GÖRE ÖĞRETİM PROGRAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet KART - Mehmet TAŞDEMİR***

ÖZ

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, 2015-2016 yılına kadar çeşitli revizyonlarla düzeltilen programlarda 2017 yılında 51 programı kapsayan bir güncelleme yapılmış ve yenilenen programlarla ilgili eğitim çevrelerinin görüş ve önerilerine başvurulmuştur. Programların uygulanması sürecinde ortaya çıkması muhtemel sorunların önlenmesi için farklı görüşlere sahip sivil toplum kuruluşlarından ve eğitim sendikalarından destek alınması oldukça önemlidir. Bu bağlamda, MEB tarafından uygulamaya alınan “Öğretim Programlarını İzleme ve Değerlendirme Sistemi” ile gerçekleştirilen program değerlendirme sürecinde rapor yayınlamış ve temsil gücü yüksek eğitim sendikalarına ait çalışmalardan yararlanılmasının bu süreci olumlu bir şekilde etkileyeceği belirtilebilir. Bu maksatla araştırmada, 2017 yılında yenilenen öğretim programlarına ilişkin eğitim sendikaları tarafından yapılan değerlendirmeler çeşitli boyutları bakımından ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylelikle öğretim programlarının değerlendirilmesi konusunda toplumun farklı bakış açılarına sahip bireylerinden oluşan örgütlenmelerin tespitlerinden yola çıkarak alanyazına katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu çalışma, eğitim sendikaları tarafından yayımlanan program değerlendirme raporlarını karşılaştırmalı olarak betimlemeyi, bulgular ortaya koymayı ve alanyazına dayalı biçimde analiz etme amacını barındıran betimsel ve nitel bir araştırmadır. Üye sayısına bağlı olarak temsil gücü yüksek eğitim sendikalarının görüşleri ile sınırlandırılan araştırma kapsamında elde edilen sonuçlardan bir kısmı şöyle belirtilebilir: Sendikalar tarafından hazırlanan değerlendirme raporları, programlara ilişkin genel görüşler, programların incelenmesi ve değerlendirilmesi, kademelere ve derslere göre yapılan değerlendirmeler

* İD Öğr. Gör., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, E-posta: mehmetkartt@gmail.com

** İD Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, E-posta: mttasdemir1963@gmail.com

ile öneriler kısımlarından oluşmaktadır. Bu raporlarda, MEB tarafından hazırlanmış bir taslak üzerinden görüş istenmesi eleştirilmektedir. Bunun yerine programların yenilenmesi daha fikir aşamasındayken paydaşların görüşlerine başvurulması ve programların pilot uygulama yapıldıktan sonra kalıcı hale getirilmesi önerilmektedir. Program değişikliğinin gerekçelendirilerek kamuoyu ile paylaşılması gerektiği vurgulanarak bu değişikliğin, mevcut durum araştırması yapılmadan gerçekleştirilmesi bilimsel yöntemlere aykırı bulunmaktadır. Bununla birlikte, programlarda benimsenen felsefe anlayışı da çeşitli yönleriyle eleştirilmektedir. Ayrıca, programlarda yer alan bazı kazanımların öğrenci seviyesine uygun olmadığı, bu kazanımların içeriklerle bağlantısının bulunmadığı ve teknik açıdan yanlışlarının olduğuna dikkat çekilmektedir. Son olarak; programlarda öğrencilerin zihinsel, duyuşsal ve devinsel alanlardaki becerilerinin hangi yöntemlerle ölçüleceğinin yer almaması ve üst düzey düşünme becerilerinin değerlendirilmesi noktasında öğretmenlerin yeterlilik düzeylerinin belirtilmemesi yanlış bulunmaktadır. Sendikaların programlara yönelik yapmış oldukları değerlendirmeler çerçevesinde, program değerlendirme çalışmalarına katkı sunmak amacıyla şunlar önerilebilir: MEB tarafından geliştirilmesi/değiştirilmesi planlanan öğretim programları, daha fikir aşamasındayken öğretmenler, sendikalar ve çeşitli sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapılarak geliştirme/değiştirme sürecine alınmalıdır. Bu süreç sonucunda hazırlanan programlar pilot uygulama yapılarak gözlemlenmeli, eksiklikleri giderilmeli ve en son genel uygulamaya geçilmelidir. MEB tarafından hazırlanan programlar kazanımları net, açık, anlaşılır ve öğrencinin seviyesine uygun olacak şekilde düzenlenmelidir. Ölçme değerlendirme süreçleri ile ilgili daha açıklayıcı ve somut uygulamaların yer aldığı programlar hazırlanmalıdır. Etkili ve tutarlı bir program hazırlanabilmesi için ilk olarak toplumun tüm kesimlerini kapsayan ihtiyaçlar, beklentiler ve inançlar tespit edilmeli ve buradan elde edilen bilgi birikimi programların felsefesine açık ve net biçimde yansıtılmalıdır.

Anahtar kelimeler: Eğitim sendikaları, öğretim programları, program değerlendirme, yenilenen programlar.

EVALUATION OF TEACHING PROGRAMS ACCORDING TO EDUCATIONAL UNION REPORTS

ABSTACT

In 2017, an update including 51 programs which have been revised by various revisions until 2015-2016 was carried out by Ministry of Education. The opinions and suggestions of the education community were taken regarding the renewed programs. In order to prevent the probable problems that may occur during the implementation of the programs, it is highly important to get support from the non-governmental organizations and education unions with different ideas. In this context, it can be stated that it will affect positively to publish an evaluation report on programs and take the advantage of the work of higher education unions implemented by "Curriculum Monitoring and Evaluation System" by Ministry of Education. For this purpose, in the

research, the evaluations made by the education unions related to the renewed curricula in 2017 are presented diversely in terms of various dimensions. Therefore, it is aimed to contribute to the literature by evaluating the organizations which have different perspectives of the society about the evaluation of the curricula. This study is a descriptive and qualitative research including the aim of describing the program evaluation reports published by the education unions comparatively, presenting the findings and analyzing them based on the literature. Some of the results obtained from the research limited to the views of the education unions which have large number of members can be stated as follows: Evaluation reports prepared by unions consist of general opinions on programs, examination and evaluations of programs, evaluations according to levels and courses and suggestions. In these reports, it is criticized to ask for opinion on an outline prepared by Ministry of Education. Instead of this, it is suggested that programs should be permanent after pilot scheme and the views of stakeholders should be consulted when the programs are still at the idea stage. Emphasizing that the reason of program change should be shared with the public, it is contrary to scientific methods to carry out this change without conducting an existing survey. However, philosophy in programs is also criticized in various aspects. Moreover, it is pointed out that some of the learning outcomes in the programs are not suitable for the student level, not related to the content and they have technical mistakes. Finally, it is wrong that not including how the students' cognitive, affective and psychomotor skills in the programs should be measured and not indicating the proficiency of teachers in evaluating their analytical thinking. In order to contribute to the evaluation of the programs, the followings can be suggested: The curricula that is planned to be developed/changed by the Ministry of Education should be taken into development and changing process in cooperation with teachers, unions and various non-governmental organizations. These programs should be observed by pilot scheme, their deficiencies should be eliminated and pass to common practice. Programs prepared by Ministry of Education should be organized that is clear, understandable and appropriate to the level of the students. More illustrative and concrete programs should be prepared related to the assessment and evaluation. In order to prepare an effective and coherent program, firstly, the needs, expectations and beliefs of the whole society should be determined and the knowledge obtained from this situation should be clearly reflected in the philosophy of the programs.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction and the aim of the study

The developments in science and technology in the 21st century cause a rapid change and transformation in social life. Big changes in this area are also significant in terms of education. Human policy needs to be reviewed in order to keep up with the renewed order as a result of change in society's perception and educate individuals with the desired characteristics in the information age. As a result of various developments and changes, we needed individuals who know where and how to use the information they obtain instead of knowledgeable ones.

The adjusting of the policy of raising individuals with these characteristics is ensured through education programs. Changes in the social area affect education and changes in education are also reflected in the curriculum. In order to keep up with the change and educate individuals suitable for the needs of the age, The Ministry of Education has performed studies on renewal and development of programs. As a reflection of this process, in 2017 an update including 51 programs which have been revised by various revisions until 2015-2016 was carried out by The Ministry of Education. The opinions and suggestions of the education community were taken regarding the renewed programs. In order to prevent the probable problems that may occur during the implementation of the programs, it is highly important to get support from the non-governmental organizations and education unions with different ideas. In this context, it can be stated that it will affect positively to publish an evaluation report on programs and take the advantage of the work of higher education unions implemented by "Curriculum Monitoring and Evaluation System" by The Ministry of Education. For this purpose, in the research, the evaluations made by the education unions related to the renewed curricula in 2017 are presented diversely in terms of various dimensions. Therefore, it is aimed to contribute to the literature by evaluating the organizations which have different perspectives of the society about the evaluation of the curricula.

Accordingly, in the research, these questions are important:

1) What are the assessments made by the education unions for the renewed curricula in 2017?

a) What are the evaluations of the basic elements of the curriculum?

b) What are the special evaluations for the curriculum of the courses?

Method

This study is a descriptive and qualitative research including the aim of describing the program evaluation reports published by the education unions comparatively, presenting the findings and analyzing them based on the literature. Descriptive researches aim to describe a situation as precisely and carefully as possible. Büyüköztürk et al. (2018: 253) describes the qualitative research as a research type that data collection tools such as observation, interview and document analysis are used in the natural environment, rich descriptions of the process are made, inductive data analysis is applied, aimed at revealing in a realistic and holistic manner and where the flexibility can be possible in its designs. Documents are important sources of information that should be used effectively in qualitative research. Therefore, "Document Analysis" technique was used in the research. Document analysis includes the analysis of written materials containing information about the cases or subjects targeted for investigation (Karasar, 2009: 183). In these studies, the researcher can use the data he/she needs as a data collection method alone without the need for observation or interview (Yıldırım and Şimşek, 2013: 218-220).

During the program evaluation process, scientific studies, research reports and documents related to a program are important sources of

data in the evaluation of the programs. It may not be possible to make field research and collect actual data for each program evaluation. It is a very practical way to examine the existing scientific studies and include them in the evaluation process rather than repeating the same process related to the program and causing loss of time, labor and cost (Oral and Süer, 2017: 533).

This study is limited to the views of the educational unions which have a large number of representation power (Public Officials No: 4688, 2018) depending on the number of members who publish evaluation report on the renewed curriculums in 2017. In this context, the program evaluation reports shared by the trade unions with the public and the scientific works and documents in the literature related to the program evaluation process were analyzed for the purposes of the study.

Findings, Results and Suggestions

Evaluation reports prepared by unions consist of general opinions on programs, examination and evaluations of programs, evaluations according to the levels and courses and suggestions. In these reports, it is criticized to ask for opinion on an outline prepared by The Ministry of Education. Instead of this, it is suggested that programs should be permanent after pilot scheme and the views of stakeholders should be consulted when the programs are still at the idea stage. Emphasizing that the reason of program change should be shared with the public, it is contrary to scientific methods to carry out this change without conducting an existing survey. However, philosophy in programs is also criticized in various aspects. Moreover, it is pointed out that some of the learning outcomes in the programs are not suitable for the student level, not related to the content and they have technical mistakes. Finally, it is wrong that not including how the students' cognitive, affective and psychomotor skills in the programs should be measured and not indicating the proficiency of teachers in evaluating their analytical thinking. In order to contribute to the evaluation of the programs, the followings can be suggested: The curricula that is planned to be developed/changed by the Ministry of Education should be taken into development and changing process in cooperation with teachers, unions and various non-governmental organizations. These programs should be observed by pilot scheme, their deficiencies should be eliminated and pass to common practice. Programs prepared by Ministry of Education should be organized that is clear, understandable and appropriate to the level of the students. More illustrative and concrete programs should be prepared related to the assessment and evaluation. In order to prepare an effective and coherent program, firstly, the needs, expectations and beliefs of the whole society should be determined and the knowledge obtained from this situation should be clearly reflected in the philosophy of the programs.

Keywords: Education Union, Teaching Programs, Program Evaluation, Renewed Programs.

Giriş

21. yüzyılda bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler, toplumsal yaşantıda hızlı bir değişim ve dönüşümü sağlamaktadır. Bu alandaki büyük değişimler, eğitim açısından da kendini hissettirmektedir. Toplumdaki algının değişmesi sonucunda yenilenen düzene ayak uydurabilmesi ve bilgi çağında istenilen özelliklere sahip bireylerin yetiştirebilmesi için insan yetiştirme politikalarının gözden geçirilmesi gerekmektedir. Çünkü bir toplumun en önemli görevlerinden birisi de ihtiyaç duyulan alanlarda donanımlı bireylerin yetiştirilmesidir (Yeşil ve Kart, 2018: 147; Yüksel ve Sağlam, 2012: 3).

Çeşitli gelişim ve değişimlerin neticesinde, bilgilerin üst üste eklendiği bu çağda her bilgiye hâkim olmak yerine, elde ettiği bilgiyi nerede ve nasıl kullanacağını bilen bireylere ihtiyaç duyulduğu ileri sürülebilir. Böylesi özelliklere sahip bireyleri yetiştirme politikasının sistemli bir hâle getirilmesi, öğretim programları aracılığıyla sağlanmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2017a). Öğretim programları, bu boyutunun yanı sıra birçok farklı işlevi de yerine getirmektedir. Öğretim sürecine kimlerin katılacağı, bireylerin hangi temel kazanım ve becerileri öğreneceği, bireylerin temel yeterlilikleri nasıl edinecekleri ve hangi zaman aralığında öğreneceklerine ilişkin cevaplar bu işlevlerden bazılarıdır (Demeuse ve Strauven, 2016; Ornstein ve Hunkins, 2014: 243).

21. yüzyılda, ülkeler bilgi çağına uyum sağlayabilmek için öğretim programlarında değişiklikler yapmaktadır. Çünkü toplumsal alanda yaşanan değişimler, eğitimi etkilemekte ve eğitimde görülen değişiklikler de öğretim programlarına yansımaktadır. Yaşanan değişime ayak uydurulabilmesi ve çağın gereksinimlerine uygun bireylerin yetiştirilebilmesi için Türkiye’de de programların güncellenerek geliştirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Bu bağlamda, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından değişen felsefenin ve anlayışın yansıtılabilmesi amacıyla programların yenilenmesi ve geliştirilmesi yönünde çalışmalar başlatılmıştır. Bu sürecin bir yansıması olarak, 2005 Öğretim Programı yürürlüğe konulmuştur. 2015-2016 yılına kadar çeşitli revizyonlarla düzeltilen bu programda aynı anlayış devam ettirilerek 2017 yılında da 51 programı kapsayan bir güncelleme yapılmıştır (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB], 2017).

İlk olarak taslak halinde hazırlanan bu programlar bir basın toplantısıyla kamuoyunun görüşlerine sunulmuştur. "Güncellenen Öğretim Programları" bilgilendirme toplantısında konuşan dönemin Millî Eğitim Bakanı İsmet Yılmaz, eğitime dair güncelleme, yenileştirme çalışmalarının bir sonucu olan taslak programların "Öğretim Programlarını İzleme ve Değerlendirme Sistemi" başlığıyla "<http://mufredat.meb.gov.tr>" internet sitesinden "askıya çıkarıldığını" ve bu site üzerinden görüş ve önerilerin MEB’e iletilebileceğini belirtmiştir. Böylece, toplumun her kesiminden kişilerin ve sivil toplum kuruluşlarının görüş ve önerilerinin alınması sağlanarak bu görüşler doğrultusunda programların düzenlenerek öğrencilerin önüne getirileceği dile getirilmiştir (MEB, 2017b).

Öğretim programlarında yapılacak değişiklikler ve yenilikler, bir süreliğine değil devamlı olmalıdır. Kumral ve Saracaloğlu’na (2011) göre bu çalışmaların sürekli olması programın uygulanması sırasında görülen eksiklikleri tespit etmeyi kolaylaştırmaktadır. Yine bu süreklilik sayesinde, programlar günceli yakalar ve daha da işlevsel bir hâle dönüşür. Eğitim niteliğinin artırılması noktasında programlarda aksayan yönlerin ve çeşitli eksikliklerin saptanması gerekmektedir. Bu alanda da program değerlendirme çalışmaları önemli bir yer tutmaktadır.

Program değerlendirme çalışmalarında sürecin daha net görülebilmesi için çeşitli önlemlerin alınması gerekmektedir. Programların uygulanması sürecinde yaşanması muhtemel sıkıntıların önüne geçilebilmesi için farklı görüşlere sahip sivil toplum kuruluşlarından ve eğitim sendikalarından destek alınmasının oldukça önemli olduğu söylenebilir. Kürüm Yapıcıoğlu, Atik Kara ve Sever (2016) program değerlendirme sürecinde farklı paydaşların görüşlerine yer verilerek

onların ihtiyaçlarının ön plana alınması, değerlendirmenin niteliğini olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir.

Yüksel'e göre ise (2010) program değerlendirme çalışmalarında sistematiklik, paydaş görüşlerine yer vermek, dinamik, bilimsel ve kapsamlı olmak oldukça önemlidir. Veri çeşitliliğinin sağlanması ve daha gerçekçi bilgilere ulaşılabilmesi için program değerlendirme çalışmalarında farklı kesimlerin görüşlerinin alınması almak oldukça kıymetlidir. Bu durum, programların daha uygun ve istenilen hâle gelmesini sağlayabilir. Stake (1967) program değerlendirme çalışmalarının olmazsa olmazı olarak paydaş katılımını görmektedir. Özellikle onların almış olduğu kararların önemine dikkat çekmektedir.

Program değerlendirme yaklaşımlarından birisi olan ve paydaşların sürece katılımını önceleyen demokratik değerlendirme, hem yetkilendirme sürecinden hem de değerlendirme bulgu ve sonuçlarından yararlanarak toplumun tamamını bilgilendirmeyi amaçlayan bir modeldir. Demokratik değerlendirmede önemli olan, farklı grupların görüş bildirmesi ve değerlendirmede yer almasıdır. Demokratik yaklaşım; değerlendirmeyi, paydaşların bakış açılarını dikkate alma, programlara yararlı bilgiyi sağlama ve paydaşlar arasında etkili iletişim gibi konularla ilgilenen kritik bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Uşun, 2012: 104-105).

Bu doğrultuda toplumun farklı görüşlerini yansıtan eğitim sendikalarının bakış açıları oldukça önemlidir. MEB tarafından uygulamaya alınan "Öğretim Programlarını İzleme ve Değerlendirme Sistemi" ile gerçekleştirilen program değerlendirme sürecinde rapor yayınlamış ve temsil gücü yüksek eğitim sendikalarına ait çalışmalardan yararlanmanın bu süreci olumlu bir şekilde etkileyeceği belirtilebilir. Böylelikle toplumun farklı kesimlerinden görüşleri içeren kapsamlı değerlendirme çalışmalarından yararlanılması, bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konulması ve program değerlendirme sürecine ilişkin tespitlerin yapılmaya çalışılması bu araştırmanın temel sorununu oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2017 yılında yenilenen öğretim programlarına ilişkin eğitim sendikaları tarafından yapılan değerlendirmeleri çeşitli boyutlar bakımından ortaya koymaktır. Böylelikle öğretim programı değerlendirme konusunda toplumda farklı bakış açılara sahip bireylerden oluşan örgütlenmelerin tespitlerinden yola çıkarak alanyazına katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca, toplumu şekillendirme ve yönlendirme özelliğine sahip olduğu değerlendirilen eğitim sendikalarına ait değerlendirmeler, karşılaştırmalı biçimde ele alınarak sendikaların program değerlendirme yaklaşımlarının bütüncül bir şekilde görülebilmesi beklenmektedir.

Bu doğrultuda, bir ülkenin eğitim sisteminin temel unsurlarından biri, hatta en önemli bileşenlerinden birisi olduğu düşünülen programlara yönelik eğitim sendikalarına ait değerlendirmelerinin program geliştirme sürecine katkı sunma bağlamında nasıl bir anlayışla kamuoyuyla paylaşıldığına ilişkin tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Bu maksatla araştırmada başlıca şu sorulara cevaplar aranmıştır:

1. 2017 yılında yenilenen öğretim programlarına yönelik eğitim sendikaları tarafından yapılan değerlendirmeler nelerdir?

- a) Derslere ait öğretim programlarının temel unsurlarına ilişkin değerlendirmeler nelerdir?
- b) Derslere ait öğretim programlarına yapılan özel değerlendirmeler nelerdir?

Yöntem

Bu çalışma, eğitim sendikaları tarafından yayımlanan program değerlendirme raporlarını karşılaştırmalı olarak betimleyerek bulgular ortaya koymayı ve alanyazına dayalı biçimde analiz etme amacını barındıran betimsel ve nitel bir araştırmadır. Betimsel araştırmalar bir durumu elden geldiğince tam ve dikkatli tanımlamayı amaçlar. Nitel araştırmayı Büyüköztürk vd. (2018: 253); doğal ortamda, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi doğrudan veri toplama araçlarının kullanıldığı, sürece yönelik olarak zengin betimlemelerin yapıldığı, tümevarımcı veri analizlerinin uygulandığı, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik ve yeri geldiğinde desenlerinde de esneklik yapılabilen araştırma türü olarak tanımlanmaktadır.

Raporlar, kayıtlar, planlar, yazışmalar, yönergeler, kurallar, günlükler, özel mektuplar, itiraflar, kişisel belgeler, yazılı basın, süreli yazılı kaynaklar, dergi, magazin, kitaplar, filmler, fotoğraflar ve videolar hepsi birer doküman örneğidir ve bilimsel çalışmalarda yararlanılabilecek veri kaynakları olarak değerlendirilmektedir (Mason, 2002: 103).

Bu araştırmada kullanılan doküman analizi tekniği ise, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Karasar, 2009: 183). Bu tür çalışmalarda araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan tek başına bir veri toplama yöntemi olarak kullanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 218-220).

Program değerlendirme sürecinde, uygulanan bir programa ilişkin yapılan bilimsel çalışmalar, araştırma raporları ve dokümanlar söz konusu programların değerlendirilmesinde önemli birer veri kaynaklarıdır. Her program değerlendirme çalışmasında, sahaya inip güncel veri toplamak mümkün olmayabilir. Programa ilişkin aynı süreci tekrar edip zaman, emek ve maliyet kaybına yol açmaktansa mevcut bilimsel nitelikteki çalışmaların incelenerek değerlendirme sürecine dâhil edilmesi oldukça pratik bir yoldur (Oral ve Süer, 2017: 533).

Program değerlendirme, bir eğitim programının uzun vadede kullanımı açısından önemli katkıları olan bir süreçtir. Program geliştirme ve değerlendirme süreçlerinde farklı alanlardaki iç ve dış paydaşların beklentilerinin neler olduğunun saptanması gerekmektedir. Bu bağlamda, toplum tarafından eğitim programının kabul görmesinin, geniş kitlelerce desteklenen sivil toplum yapılanmaları tarafından yapılan değerlendirmelere bağlı olduğu düşünülmektedir. Yani sistemde yer alan eğitim sendikalarının beklentilerinin, eleştirilerinin tespit edilmesi ve süreçte bunlardan yararlanılması gerekmektedir. Eğitim sendikaları tarafından 2017 yılında yenilenen öğretim programlarına yönelik yapılan değerlendirmelerin karşılaştırmalı bir şekilde ortaya konularak açıklanmasının, toplum tarafından programların nasıl algılandığının ve gerekli düzeltme alanlarının nereler olduğunun görülebilmesi bakımından yerinde olacağı söylenebilir.

2017 yılında yenilenen öğretim programları ve bu programlara ilişkin rapor yayınlayan, değerlendirme yapan ve üye sayısına bağlı olarak temsil gücü yüksek (4688 Sayılı Kamu Görevlileri, 2018) eğitim sendikalarının görüşleri ile sınırlandırılan araştırma kapsamında, sendikaların kamuoyu ile paylaştığı program değerlendirme raporları ve program değerlendirme süreci ile ilgili alanyazındaki bilimsel nitelikli eser ve dokümanlar çalışmanın amaçları doğrultusunda incelenerek analiz edilmiştir. Bu bağlamda, eğitim sendikaları tarafından yapılan değerlendirmeler çeşitli boyutları bakımından ortaya konulmuştur.

Bulgular ve Yorum

Eğitim sendikaları, eğitime yönelik politikaların oluşturulup geliştirilmesinde katkı sunacak görevleri üstlenebilir. Böylelikle eğitim ve öğretimin kalitesinin artırılması, toplum beklentilerinin karşılanması ve uzlaş sağlanması mümkün olabilecektir. Bu bağlamda 2017 yılında güncellenen öğretim programlarına ilişkin çeşitli sendikalara ait görüşlere bu bölümde yer verilmektedir.

Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası Raporunda Öne Çıkan Değerlendirmeler

Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası (Eğitim-İş) tarafından hazırlanan raporda programlar, “Değişiklik taslaklarında olan nedir?/Olması gereken nedir?” sorgulaması ile değerlendirmeye alınmıştır. Sendikaya ait görüş, iki bölüm altında özetlenmiştir. İlk bölümde “öğretim programlarının” nasıl geliştirilmesi gerektiğine ilişkin “değerlendirme çerçevesi”, ikinci bölümde ise öğretim programları taslakları hakkında genel görüşler ile sosyal bilgiler alanına ilişkin genel değerlendirmelerin yer aldığı görülmektedir.

Değerlendirme çerçevesi bölümü: “Eğitim/öğretim programları değişikliklerinin geliştirilme süreci, öğretim programı değişikliklerinin amaç, hedef ve kazanımlarının uygunluk boyutu, öğretim programlarının içeriği, öğrenme öğretme süreci, ölçme ve değerlendirme boyutu, MEB kalite çerçevesi ve program geliştirme sürecine ilişkin öneriler” başlıklarından oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan değerlendirmeler şu şekilde özetlenebilir (Eğitim-İş, 2017):

- MEB, programların değişikliğine neden olan ihtiyaçların neler olduğunu kamuoyu ile paylaşmamıştır.
- MEB tarafından mevcut durum araştırması yapılmayarak öğretim programı geliştirme yöntemlerine aykırı davranılmıştır.
- Türk eğitim sisteminde uygulanan bütün programlar hazırlanma gerekçesine sahipken bu programlar bir dayanak olmadan hazırlanmıştır.
- Sadece çıktılar (geliştirilen taslaklar) kamuoyu ile paylaşılmıştır.
- Girdiler/Kaynaklar ve bu girdilerin/kaynakların kullanıldığı faaliyetler somut bir şekilde açık ve net paylaşılmamıştır.
- İzleme ve değerlendirmenin amacı, kapsamı, yöntemi, bulguları ve sonuçlarının ne olduğu bilgisi kamuoyuna sunulmamıştır.
- Eleştirel görüşlerin hangi kurum ve kişilerden alındığı ve yetkinlikleri bilinmemektedir.
- Hangi temalarda değişiklikler yapıldığı ve kazanımlar için gerekli ders saati süreleri net bir şekilde ortaya konulmamıştır. Ayrıca, öğrencinin zihinsel, duyuşsal ve devinsel alanlardaki becerilerinin hangi araçlar ve ölçütlerle ölçüleceği, bu araçları kullanacak öğretmenlerin yeterli olup olmadığı bilgisi paylaşılmamıştır.
- Öğrenme-öğretme sürecinde kullanılacak yaklaşımlar, eğitim ve öğretim ortamının programa uygunluğu ve bunların nasıl değiştirilip geliştirileceği açık bir şekilde ifade edilmemiştir.

Eğitim-İş tarafından hazırlanan raporun ikinci kısmında ise öğretim programlarına ilişkin genel tespit ve görüşler yer almaktadır. Bu bölümde yer alan ifadelerden öne çıkanlar şöyle belirtilebilir (Eğitim-İş, 2017: 21-23):

1. 2005'den beri (2005, 2009, 2012, 2015) mevcut programların, Program Değerlendirme İlkeleri dikkate alınarak bilimsel yöntemlerle değerlendirilmeden, hemen hemen her Milli Eğitim Bakanı değişikliğinde gerekçesi de belirtilmeden yenilenmesi, eğitim sistemine büyük zararlar vermiştir...
- 2) 2016 yılında hiçbir gerekçesi olmadan hazırlanan ve Bakanlık emriyle uygulamaya konan öğretim programlarının; henüz bir dönemdir uygulandığı ve üzerinde de hiçbir değerlendirme yapılmadığı halde, 2017'de yeni bir taslak önerilmesi anlaşılır bulunmamaktadır...
- 3) Dünyada ve Türkiye'de çağ nüfusundan beklentiler, bilimdeki ve teknolojiadaki gelişmelerin gerektirdiği öğrenme alanları ve yeterlik düzeyleri doğrultusunda eğitim ihtiyacı

belirleme araştırmaları yapılmamıştır. PISA, TIMMS gibi uluslararası sınavlarda yaş grubunda ölçülen yeterlikler ölçüt olarak alınmamıştır.

4) Program taslağının 2017-2018 öğretim yılında, deneme (pilot) uygulaması yapılmadan uygulanacağı kararlaştırılmıştır.

5) Taslak program diye hazırlanan metin, program geliştirme ilkelerine uygun hazırlanmamıştır ve "Öğretim Programı" özelliği taşımamaktadır. Programın hedefleri/kazanımları, hedefler hiyerarşisine aykırıdır; ülkenin uzak hedeflerine, eğitim felsefesine aykırıdır.

6) Kazanımlar, alt düzeyde ve bazıları da teknik olarak yanlış ifade edilmiştir.

7) İçeriğin düzenlenmesinde bilimsel yanlışlar, eksikler ve sıralama hataları yapılmıştır.

8) Taslak program, Temel Eğitim Yasası'nda yer alan "Türk Milli Eğitiminin Genel Hedefleri"ne ve "Milli Eğitim İlkeleri"ne hizmet etmemekte, bazılarında ters düşmektedir. Bu metin, Laiklik İlkesi, Bilimsellik İlkesi, Atatürk İnkılap ve İlkeleri, Atatürk Milliyetçiliği, Demokrasi Eğitimi, Süreklilik, Planlılık, Yönelme İlkesi vb. gibi ilkelere hizmet etmeyen bir program taslağıdır.

9) Program taslağında "Eğitim Durumları" ve "Değerlendirme" boyutları olmadığı için öğretmene ve bu programa öğretim materyali hazırlayacak kişilere kılavuzluk etme özelliği taşımamaktadır.

Belirtilen bu değerlendirmelerin yanı sıra hazırlanan raporda programlara ilişkin bazı öneriler de getirilmiştir. Bu önerilerden bir kısmı şöyle belirtilebilir (Eğitim-İş, 2017):

- Programlarda, eğitim felsefesi net bir şekilde belirtilmelidir.
- Öğretim programlarında yer alan ulusal düzeydeki genel amaçların ve niteliklerin/standartların dayanağı olarak 1739 sayılı kanun ve bu kanunun temel ilkeleri esas alınmalıdır.
- Öğretim programlarını geliştirme planı hazırlanmalı ve bu plan kamuoyu ile paylaşılmalıdır.

Eğitim-İş Sendikası tarafından sunulan önerilerin yanı sıra programların, ideolojik saplantılarla, özellikle de bilimsellik ve nesnellikten uzak, geleneksel inanç temelli düşünce ve liberal bakış açısı ile hazırlandığı belirtilerek rapor tamamlanmıştır (Eğitim- İş, 2017).

Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası Raporunda Öne Çıkan Değerlendirmeler

Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim-Sen) tarafından "Müfredat Komisyonu" oluşturularak hazırlanan rapor; Millî Eğitim Bakanlığının müfredat program taslakları ile "öneri alma" sürecini 20 günlük bir zaman dilimi içine sıkıştırması, değerlendirme sürecini "sembolik" hale getirildiği eleştirisi ile başlamaktadır. Ayrıca, MEB'in askıya çıkardığı taslak programların pilot uygulama yapılmadan, bilimsel bir inceleme ve değerlendirmeye tabi tutulmadan uygulanacak olmasına dikkat çekilerek bu durumun kabul edilemez olduğu belirtilmiştir. Bu değerlendirmelerin yanı sıra raporda programlar, çeşitli başlıklara göre ele alınmıştır. Bu başlıklar ve yapılan değerlendirmelerde öne çıkan durumlar şöyle belirtilebilir (Eğitim-Sen, 2017):

Müfredat değişikliğinin gerekçesi ve eğitim programı anlayışı

Türkiye'de programların, kapitalist sömürü sisteminin uygulamasına dayalı yeni liberal ve muhafazakâr yaklaşımların etkisiyle hazırlandığı eleştirisiyle başlayan bu bölümde taslak programların genel özelliklerine ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır. Program değişikliğine ait gerekçenin belirtilmediği, programın olumlu olumsuz yanlarının ve eksikliklerinin bilimsel araştırmalar ile desteklenmediği, dünyada ve Türkiye'de çağ nüfusundan beklentilerin, bilim ve

teknolojideki gelişmelerin gerektirdiği yeterlik düzeyleri doğrultusunda eğitim ihtiyacı belirleme araştırmalarının yapılmadığı gibi değerlendirmeler bu bölümde öne çıkmaktadır. Bununla birlikte raporda, taslak program diye hazırlanan metnin, program geliştirme ilkelerine uygun olmadığı gerekçesiyle “öğretim programı” özelliği taşımadığı iddia edilmektedir (Eğitim-Sen, 2017).

Yeni eğitim müfredatının felsefesi

Programların felsefesine ilişkin değerlendirmelerin yapıldığı bu bölümde çeşitli alanlara göre eleştiriler yer almaktadır. Başlıklar halinde belirtilen değerlendirmeler şöyle belirtilebilir (Eğitim-Sen, 2017: 10-11):

“Temel Beceri ve Yeterlilikler: Atatürkçülük (ders olarak kaldırılıp tüm dersler içine bir beceri ve yeterlilik olarak serpiştirilmiş) ve “Değerler Eğitimi” ise tüm öğretim programlarında temel konular olarak belirlenmiştir. İlk olarak, neden Atatürkçülük ve Değerler Eğitimi tüm programları ortak kesen yeterlilik ve beceri olarak alındığı belli değildir.”

“Neoliberalizm: Taslak, MEB’in 2005 Müfredat Reformu gibi hala eğitimin neoliberal ekonomi ve piyasaya tabi olması gerektiğini düşünmektedir. Türkiye’nin siyasi iktidarın sürekli vurgu yaptığı gibi “model ülke” ve “küresel aktör” olmasını isteyen Taslak, ülkemizin neye, kime ve hangi yönleriyle model olacağını açıklamaktan imtina ederek bunun boş bir safsata olduğunu görememektedir.”

“Taslak Programların Eğitim Felsefesi: Taslak programların, “özcü” (essentialist) bir felsefe üzerine oturtulduğu görülmektedir. Buna göre, Türkiye’de belli, statik ve herkesin kabul ettiği özsel temeller (essential foundations) vardır ve bütün öğrenciler bu temellere göre yetiştirilmelidir.”

“Askeri Darbe: Bir askeri darbenin fiili görünüşleri (cinayetler, savaş uçakları, tanklar ve tanların ezdiği insanlar, TBMM’nin bombalanması vb.) ve yol açtığı sonuçların (tutuklanan ve hapsedilen insanlar, işten atılan kamu çalışanları, el konulan şirketler, kapatılan dernek ve vakıflar vb.) çocuk ve gençlerimizde pedagojik açıdan yol açacağı olumsuz nedenler nasıl görülmez? Dünyanın demokratik ülkeleri müfredat ve ders kitaplarından savaş, darbe, katliam, ötekileştirme, ayrımcılık gibi olumsuz olaylara daha az yer verirken veya hiç yer vermezken, Türkiye neden kanlı bir darbeyi çocuklarımıza gelişim özelliklerini olumsuz etkileyecek dil ve yöntemlerle anlatma gereği duymaktadır?”

“Değerler: Taslak programlar, “milletimiz”in temel değerlerinden bahsetmektedir. Peki, bu toplumun “temel” değerleri nedir? Kime göre “temel”dir bunlar? Tezat denilen durum, görelî bir durum değil midir? Taslak programları “çağdaşlık”tan neyi anladıkları meçhul.”

“Birey ve bireycilik: Taslak programlar “insan” değil, “birey” denilen kategoriye baz aldığı için kapitalist ekonomik sistemi veri/baz almak bakımından piyasacıdır.”

Taslak programlar ve değerler eğitimi

Programlarda yer alan değerlere ilişkin değerlendirmelerin yapıldığı bu bölümde; değerler eğitimi yönteminin diyalektik değil, “dini-kültürel normların aşılması” şeklinde olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca değerlerin telkin ve örtük programlama yoluyla kazandırılmaya çalışılmasına da bir eleştiri getirilmektedir. Bunun yanı sıra değerler eğitiminin dine indirgenerek şiddet, savaş, nefret, cinsiyet ayrımcılığı ve çocuk istismarı gibi değerler açısından sorunlu bulunduğu; rapora yansıyan diğer değerlendirmeler olarak öne çıkmaktadır.

Müfredat değişiklikleri ve okula başlama yaşı, hazırlık sınıfı ve kademelendirme ilişkisi

Bu bölümde; yapılan program değişikliği ile okula başlama yaşı, hazırlık sınıfı, kademelendirme arasındaki ilişkinin dikkate alınmadığı belirtilmektedir. Buna ek olarak eğitimde

4+4+4 düzenlemesinin iptal edilmesi ve 2 Okulöncesi + 6 İlkokul + 3 Ortaokul + 3 Ortaöğretim olacak şekilde bir modelin hayata geçirilmesi gerektiği önerilmektedir.

Müfredat değişiklikleri ve akademik takvim ilişkisi

Akademik takvimin uzun yıllar öncesinden düzenlenmiş olduğu vurgulanarak çağın koşullarına uygun bir akademik takvim hazırlanması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca, yapılan program değişiklikleri ile akademik takvim arasında somut bir bağın olmadığı ve herhangi bir ilişkilendirmenin bulunmadığı belirtilmektedir.

Müfredat değişiklikleri ve ders yükleri (ders sayıları, haftalık ders yükü)

Bu başlıkta haftalık ders yükü ve sayılarının MEB tarafından açık bir şekilde ortaya konulmamış olması eleştirilmektedir.

Müfredat değişiklikleri ve okul türleri

Ortaokul düzeyinde imam hatip ortaokulu (din okulu) ayrışması ve hafızlık uygulamalarının bilimsel pedagojik ilkelere aykırı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, erken yaşta mesleki ayrışmanın olmaması hatta hiçbir ayrışmaya gidilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Müfredat ve ders kitapları

Bu bölümde, ders kitaplarında durum başlığı altında kitaplara ilişkin çeşitli boyutları bakımından yapılan değerlendirmelere değinilmiştir.

Taslak programların her bir ders özelinde ayrı ayrı değerlendirilmesi

Eğitim-Sen tarafından hazırlanan raporun son kısmında “Hayat Bilgisi Taslak Programı, Türkçe Taslak Programı, İlkokul Sosyal Bilgiler Taslak Programı, Ortaokul Sosyal Bilgiler Taslak Programları (5, 6, 7. Sınıflar), Ortaokul T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Taslak Programı (8. Sınıf), Ortaokul Türkçe Taslak Programı, Müzik Taslak Programı, Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Taslak Programı, Felsefe Taslak Programı, Tarih Taslak Programları (9, 10, 11. Sınıflar), Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi Taslak Programı, Ortaöğretim T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Taslak Programı, Ortaöğretim Coğrafya Taslak Programları (9, 10, 11, 12. Sınıflar), Ortaöğretim Matematik Taslak Programı, Ortaöğretim İngilizce Taslak Programları (9, 10, 11, 12. Sınıflar), Ortaöğretim Biyoloji Taslak Programı ve Ortaöğretim Fizik Taslak Programı” ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Eğitim-Sen (2017) tarafından yapılan dersler özelindeki değerlendirmede; hazırlanan programın genelinde sadece bilgi verilmeye dayalı (okul kuralları, temizlik, beslenme, trafik vb.) konuların bulunduğu belirtilmektedir. Bu konular işlenirken etkin katılım, deney, gözlem, gezi ve bilimsel süreç becerilerini geliştirici kazanımların yer almadığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte, sınıf ortamında sadece akıllı tahta ve kitapla sınırlı kalan konuların bulunduğu; okulun açıldığı haftaya denk gelen tanışma kaynaşma etkinliklerinin soyut olduğu eleştirisi de öne çıkmaktadır.

Ayrıca bu kısımda drama, oyun ve materyal içeren kazanımlara yer verilmesi gerektiği; oyun-oyuncak atölye çalışmaları, görsel sanatlar ve beden eğitimi ile ortaklaştırıcı kazanımların hedeflenmesi gerektiği eleştirileri de yer almaktadır. Özellikle 1. sınıf çocuklarının fiziksel özelliklerinin dikkate alınması, sadece oturarak ders dinlemeyi ve sorulduğunda da cevap vermeyi bekleyen ders içeriklerinin kaldırılması, istek ve ihtiyaçlar konusu anlatılırken şimdiye kadar hiç verilmeyen eğitim hakkının da bir ihtiyaç olduğu bilgisinin verilmesi hususlarına dikkat çekilmiştir (Eğitim-Sen, 2017).

Eğitimciler Birliği Sendikası Raporunda Öne Çıkan Değerlendirmeler

Eğitim-Bir-Sen tarafından “Gecikmiş Bir Reform Müfredatın Demokratikleştirilmesi” başlığıyla hazırlanan rapor, giriş bölümü dışında üç bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde, mevcut öğretim programlarının inceleme ve değerlendirmesi yapılmıştır. Bu inceleme ve değerlendirmeler genel ve özel amaçlar, içerik, kazanımlar, öğrenme ve öğretmen süreci, ölçme ve değerlendirme boyutlarına göre ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde, uluslararası örnekleriyle birlikte Türkiye’de dersler ve söz konusu derslere ayrılan süreler incelenmiştir. Son bölümde ise, sonuçlar ortaya konulmuş ve bu sonuçlar temelinde öneriler getirilmiştir (Eğitim-Bir-Sen, 2017).

Mevcut Öğretim Programlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesi

Programlara temel insan hak ve özgürlükleri açısından bakış

Eğitimin temel amaçlarının “Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı” olmasının eğitimin nesnel zeminini subjektif normlara bağlı duruma getirdiği ve eğitim felsefesinin bilimsel ilke, yöntem ve süreçlerle oluşturulmasını engellediği belirtilmektedir. Bununla birlikte, Mustafa Kemal Atatürk’ün tarihsel bağlamı içinde değerlendirilmesi, değer yargısının bu gerçeklik çerçevesinde verilmesi, fikir ve eylemlerinin katı bir ideolojiye dönüştürülmesine izin verilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır (Eğitim-Bir-Sen, 2017).

Programlarda özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerle ilgili genel ifadelere yer verildiği ancak matematiğe özgü “dyscalculia” gibi bir öğrenme güçlüğü yaşayan çocuklar için herhangi bir uyarı yapılmadığı belirtilmektedir. Bu durum “eğitim hakkı” gibi birinci kuşak ve “kültürel yaşama katılabilme hakkı” gibi ikinci kuşak hakların yeterince dikkate alınmadığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Programlara ayrımcılık açısından bakış

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesi kapsamında düşünüldüğünde, hayat bilgisi, sosyal bilgiler, tarih vb. temel yaşam becerileri ve gündelik hayata entegrasyon özel amaçları olan programlarda engellilerin entegrasyonu, empati ve engellilere yönelik bireysel ve toplumsal saygı vb. konusunda amaç ve kazanım eksikliği bulunduğu belirtilmektedir. Türkiye’de engellilerin topluma katılması ve toplumsal alanda kendilerine yer açılması için uygulanan yöntemlerdeki yanlış veya eksikler, öğretim programlarında yer alan amaçların ve kazanımların çeşitlendirilmesini gerekli kıldığı vurgulanmaktadır.

Bunun yanı sıra Ortaöğretim İngilizce Dersi Öğretim Programı’nın “Inter Cultural Topics” başlıklı temasında ABD, Almanya, Avustralya, Hindistan, İngiltere ve Türkiye ile ilgili kültürler arası farklılıklar örnek verildiği belirtilmektedir. Ancak, daha fazla sayıda ve farklı ülkelerden kültürler arası çeşitlilik örneklerine değinilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Programlara amaçların öğrenci düzeyine uygunluğu açısından bakış

Bu başlık altında Eğitim-Bir-Sen tarafından öğretim programlarının amaçlarında tespit edilen ve öğrenci düzeyine uygun bulunmayan durumlara ilişkin yapılan eleştiri ve değerlendirmelerden bir kısmı yer almaktadır (Eğitim-Bir-Sen, 2017):

Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı’nın “Bilişim Teknolojilerini Kullanarak İletişim Kurma, Bilgi Paylaşma ve Kendini İfade Etme” bölümünde yer alan amaçların ve içeriğin, temel 1 ve 2 düzeyinden daha üst düzey bir öğrenme alanı olduğu belirtilmektedir. Öte yandan “Bilgi ve İletişim Teknolojisinin Günlük Yaşamdaki Önemi” konusunda ileri 2 düzeyine konulan “belgeyi dönüştürme” konusunun da daha alt sınıflar (örneğin orta 2) düzeyine alınması önerilmektedir.

Dil ve Anlatım Dersi Öğretim Programı'nın amaçlarıyla kazanımları arasında bir dengesizlik olduğu ileri sürülmektedir. Bu dengesizliğin, kazanım sayılarından (9. sınıfta 73, 10. sınıfta 124, 11. sınıfta 113, 12. sınıfta 135 kazanım yer almaktadır.) amaç ve içerikle uygun olmayan zamana kadar bir dizi farklı parametrede görüldüğü belirtilmektedir. Bu bağlamda her bir edebi türü bir iki hafta işleyip bütün öğrencilerden fıkra, makale, sohbet, deneme vb. birikim gerektiren türlerde örnek yazdırmaya çalışmanın “her şeyden biraz” yaklaşımından öteye gidemeyeceği eleştirisi getirilmektedir.

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda “Okuma” başlığı altında yer alan (s. 6) “Programda (...) okuduklarını değerlendirip dönemin zihniyetini, kültürel, ekonomik, sanatsal, siyasi, ahlaki vb. değerleri nasıl yansıttığının farkında olarak okumayı bir alışkanlık hâline getirmeleri amaçlanmıştır.” ifadesinin kapsamı düşünüldüğünde, ortaokul öğrencilerinin birikim ve yorumlama kabiliyetlerinin oldukça üstünde olduğu ileri sürülmektedir.

Programlara değerlerimizin ve kültürümüzün unsurlarının gelişmesini ve devamlılığını sağlayıcı olması açısından bakış

Ortaöğretim Müzik Dersi Öğretim Programı'nda Batı müziği tarihine ayrıntılı biçimde yer verilmesine rağmen Türk müzik tarihinin yüzeysel bir şekilde ele alınması ve dinî musikinin programda yer almayışı eleştirilmektedir.

İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Öğretim Programında “Yeni Türk Harflerinin Kabulü” başlığında (s. 85) yer alan; Türkiye'deki okuryazar sayısının düşüklüğüne neden olan temel sebebin Arap harflerinin (Osmanlıca) kullanılmasının gösterilmesi ve bu oranın Latin harflerinin kullanılması ile arttırılacağı fikri eleştirilmektedir. Böylesi bir düşüncenin Türkiye'de sadece belli bir kesimin görüşünü yansıttığı ve oldukça tartışmalı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, inkılaplar konusu anlatılırken eskiye ait her şeyi yanlış sayan bir üslubun benimsenmesinin geçmişe dair önyargıları oluşturabileceğine dikkat çekilmiştir.

Programlara bilimsel hata mevcudiyeti açısından bakış

Programlarda yer alan bazı kazanımların net olmadığı ve bu durumun öğrenciler ve öğretmenler tarafından bilimsel açıdan yanlış anlamalara neden olabileceği ileri sürülmektedir. Bu eleştiri çeşitli programlarda yer alan ifadelerle desteklenmeye çalışılmıştır. Raporda yer alan bu değerlendirmeler şöyle belirtilebilir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 48):

- *Fizik Dersi Öğretim Programı'ndaki “9. 3. 1. 6. İvme kavramını hızlanma ve yavaşlama olayları ile ilişkilendirerek açıklar.” ve “9. 3. 3. 2. Maddenin eylemsizlik özelliğini açıklar.” kazanımları ile Kimya Dersi Öğretim Programı'ndaki “10. 3. 5. Başlıca petrol bileşenlerini tanır.” Kazanımı bu tarz bir yanlış anlamaya açıktır.*

- *“Boşaltım Sistemi” başlıklı konuda “11. 2. 7. Boşaltım sisteminde yer alan başlıca elamanların yapı, görev ve işleyişini kavrar.” Kazanımında sadece böbrek ve yapısından bahsedilmiştir. Boşaltım sistemi kavramı böbrek, deri, akciğer ve karaciğeri içerecek biçimde ele alınmalıdır.*

Eğitim-Bir-Sen tarafından programların çeşitli kısımlarında yer alan içeriklerin kazanımları yeterince desteklemediği belirtilmektedir. Raporda, bu duruma örnek teşkil eden kazanımlar şöyle ifade edilmektedir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 48):

- *Fen Bilimleri Dersi Programı'nda “3. 5. 5. 1. Sağlıklı yaşam için gerekli olan durumların önemini kavrar ve günlük yaşamında uygular.” kazanımında “gerekli olan durumlar” ifadesi çok açık bir ifade olmadığı gibi bu konuda herhangi bir açıklama ya da içerik bulunmamaktadır. Yine “3. 6. 2. 2. Pil atıklarının çevreye vereceği zararları ve bu konuda yapılması gerekenleri tartışır.”*

kazanımı ile kazanımın altında verilen “Pilin kimyasal yapısına ve neden olacağı kimyasal kirliliğe değinilmez.” Açıklaması birbirini destekler nitelikte değildir.

Programlarda yer alan bazı kazanımlar öğrencilerin seviyelerine uygun bulunmamış ve bu durum raporda şöyle belirtilmektedir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 48-49):

- *Fen Bilimleri Programı’ndaki “8. 8. 1. 2. Deprem biliminin bir bilim dalı olduğunu ve bu alanda çalışan uzmanlara deprem bilimci adı verildiğini bilir.” kazanımının sınıf seviyesi göz önünde bulundurulduğunda düzey altı olduğu çok açıktır.*

- *Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı’nda 3. 5. 1’de canlı (bitki ve hayvan) diye gruplandırmak yerine sınıflandırmanın temel birimleri seviyeye uygun biçimde verilmelidir. Örneğin bu düzeyde öğrenci çevresinde bitki ve hayvanların dışında en azından mantar ve mikroorganizmaların varlığından haberdardır.*

- *Bilim Uygulamaları Dersi Programı’ndaki 6. 10. “Işığın yansımından yararlanarak optik araçlar tasarlar.” kazanımı optik araç tasarlama bağlamında düzey üstü olarak değerlendirilmiştir. Ayna çeşitleri dahi Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı’nda 7. sınıf düzeyinde ele alınmaktadır. Benzer kazanım Orta Öğretim Fizik Dersi Programı’nda 10. sınıf düzeyinde “10. 4. 10. 3. Optik aletlerin yapısını inceleyerek fonksiyonel bir optik alet tasarlar ve yapar.” kazanımında ele alınmıştır.*

Raporda bazı kazanımların hacim açısından öğrenci düzeyine göre dengeli olmadığı vurgulanmıştır. Bu duruma örnek olarak verilen ifadelerden bir kısmı şöyledir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 50):

- *Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda 9. sınıf düzeyinde yer verilen “A. 9. 14. İç kuvvetleri yer şekillerinin oluşumuna etkileriyle birlikte açıklar.” kazanımı çok genel biçimde ifade edilmiştir. İç kuvvetler ile dış kuvvetler ayrı kazanımlarda ele alınmalıdır. Bu kazanımda heyelan, çözülme, karst topografyası vb. konuların verilip verilmeyeceği belirsizdir. Bu kazanımın en az birkaç kazanım hâlinde yeniden düzenlenmesine ihtiyaç vardır.*

- *Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı’nın “Bilgi Teknolojisinin Temel Kavramları / a. Başlangıç / 2. Bilgi ve İletişim Teknolojisi Ürünlerinin Tanıtımı” kısmında bilişim teknolojilerinin tarihsel gelişimi ve günümüzdeki uygulamaları hakkında yeterince kazanım ve buna bağlı olarak içerik verilmemiştir. Virüs yazılımı, bilgisayar donanımı ve öğrencilerin kendi aktüel hayatlarında sıkça kullandıkları tablet, etkileşimli tahta, e-kitap okuyucu, telefon vb. bilgi iletişim cihazlarına dair kazanım ve içeriklerin belirlenmemiş olması da dersin kendi öz doğası ve bilgi iletişim teknolojileri okuryazarlığı yaklaşımları açısından önemli bir eksiklik.*

Raporda, bazı durumlarda disiplinler arası ilişkilerin yeteri kadar vurgulanmadığı belirtilmektedir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 51):

- *Öğretim programları arasındaki tutarsızlığın giderilmesi açısından renk isimlendirmelerinin tekrar incelenmesi gerekir. Işık ana renkleri ile pigment ana renklerinin birbirine karıştırılmaması gerekir. Işık ana renklerinde belirtilen mavi veya kırmızının pigment ana renkleriyle ilgisi yoktur. Işık ve boya ana renkleri Ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı’nda ayrıntılı olarak verilmektedir. Fizik dersinde ana renkler “sarı”, “magenta” ve “cyan” olarak öğretilirken sanat eğitiminde “sarı”, “kırmızı” ve “mavi” olarak öğretilmektedir. Bu durum öğrencilerde algı karmaşasına ve kavram yanılgılarına sebep olmaktadır. Nitekim 2016 yılı LYS’inde bu konu ile ilgili bir fizik sorusuna çok sayıda öğrenci hatalı cevap vermiştir.*

Programların bazı kazanımlarında düzeylere göre sarmal yapının dikkate alınmadığı ileri sürülmektedir. Raporda yer alan bu söylemi destekleyen ifadeler şöyle belirtilebilir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 51):

- *Zekâ Oyunları Dersi Öğretim Programı'nda oyunlar; akıl yürütme ve işlem oyunları, sözel oyunlar, geometrik-mekanik oyunlar, hafıza oyunları, strateji oyunları ve zekâ oyunları şeklinde altı tür olarak tasnif edilmiştir. Ayrıca bu oyunlar D1 (başlangıç düzeyi), D2 (orta düzey), D3(ileri düzey) olmak üzere üç düzeye ayrılmıştır. Bu düzeylere göre kazanımlar neredeyse aynen tekrar edilmiştir. Altı tür için de üç düzey belirlenmesi ne kadar gerçekçi yahut bilimsel sayılabilir? Ayrıca her düzey için –hemen hemen– aynı kazanımların öngörülmesi de aynı şekilde sorunludur.*

- *Ortaokul ve Ortaöğretim Temel Dinî Bilgiler Dersi (İslam I-II) Öğretim Programlarında, “Açıklamalar” kısmında dersin uygulayıcılarına yardımcı olabilecek açıklamalara yeterince yer verilmediği, bazen hiçbir açıklama yapılmadığı, bazen benzer açıklamaların tekrarlandığı, bazen de sadra şifa olmayacak ve zaten öyle olması gerekene / zaten mutlaka biliniyor olması gerekene işaret edildiği görülmektedir. Örnek olarak şu açıklama cümleleri zikredilebilir: “Bu ünite işlenirken görsel materyaller kullanılabilir.”, “Bu ünite işlenirken hayattan olumlu örnekler yer verilecektir.”, “Konular günlük hayatla ilişkilendirilecektir.”, “Bu ünite öğrencilerin yaşları ve seviyeleri göz önünde bulundurularak işlenecektir.” Oysa en azından “Açıklamalar” sütununda kazanımlar arasında ilişkilendirmelere, hangi değer ve beceriler üzerinde durulacağına dair yönlendirmeler olması üst becerilerle bağlantı kurulmasını kolaylaştırıcı olurdu. Ayrıca bu programlarda kazanımlar konusunda sürekliliğin ve sarmallığın sağlanması, öncelikle programların kendi kazanımlarının ve sonra da bu kazanımlar ile din kültürü ve ahlak bilgisi veya ilgili diğer derslerin kazanımlarının birbirleriyle ilişkilendirilmesi öğrenme ve öğretme sürecine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.*

Programların bazı kısımlarında öğrencilerin ileri düzey düşünme becerilerinin dikkate alınmadığı ileri sürülmektedir. Bu yargıyı destekleyen örnekler şöyle belirtilebilir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 51):

- *Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Programı içeriği sunuş tarzı bakımından sorunlu görünmektedir. Dersin öğretim programı 2003 yılı sonrasında hazırlanan diğer öğretim programlarında olduğu gibi yapılandırmacı yaklaşıma dayandırılarak öğrencilerde çeşitli yaşam becerileri geliştirmeyi hedeflediğini ifade etse de içeriğin sunumunda dikkate değer bir değişiklik yapılmamıştır. Program hâlâ öğrencilere belirli bir bakış açısını aşlamayı, daha açık ifadesiyle endoktrinasyonu hedefleyen bir mahiyette durmaktadır. Örneğin konular öğrencinin ön öğrenmeleriyle bağlantı kurabilmesi için 1876'dan (I. Meşrutiyetten) başlanarak anlatılmalıdır. Aksi hâlde öğrenci aradaki bağlantıları yeterince kavrayamamakta ve konuları anlamakta zorluk çekmektedir. Bir diğer örnek de harf inkılabına dairdir. “Bu alfabeyle okuma yazmayı öğrenmek son derece zordu.” gibi tarihsel ve bilimsel açıdan tartışmalı bir ifadenin mutlak doğru sayılması sorunludur. Öğrencilerin bu tür tartışmalı konularda farklı ve alternatif perspektifleri öğrenmeleri, analitik ve eleştirel düşüncelerinin gelişmesine yardımcı olacaktır.*

- *Ortaöğretim Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda yer alan “Dünyayı diğer gezegenlerden ayıran en büyük özellik ise evrende canlı bulunan yegâne gezegen olmasıdır. Ayrıca hiçbir gezegen Dünya benzeri bir atmosfere sahip değildir.” ifadeleri ön yargı oluşturacak niteliktedir. Bilimsel araştırmaların anlık değişiklikleri ortaya çıkardığı günümüzde bu gibi kesin yargılar, bağlayıcı ifadeler statik bir bilim anlayışını yansıtmaktadır. Bu yaklaşım öğrencinin sorgulama becerisini zayıflatabilir. Benzer şekilde, Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda yer alan, “Hiçbir gezegen dünya benzeri bir atmosfere sahip değildir.” şeklindeki kesin ifadeler bilimsel etkinliğin özünü teşkil eden kuşkuculuk açısından tasvip edilemez niteliktedir. Nitekim örnekte*

zikredilen ifade, programa dâhil edildiği zaman itibarıyla geçerli olsa da dersin işlendiği zaman diliminde böyle bir gezegenin bulunması durumunda geçerliğini kaybedecektir.

Programlara içeriğin öğrenmeyi desteklemesi açısından bakış

Raporda öğretim programları, içeriğin yaşama yakın ve öğrenmeyi destekleyici nitelikte olması açısından da değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerde öne çıkan durumların bir kısmı şöyle belirtilebilir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 54-57):

- *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda, özellikle tarih ve coğrafya konularının miktar ve oranı azaltılarak kazanımların yoğunluğu sorununun üstesinden gelinmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Ancak yapılandırmacılık çerçevesinde benimsenen “yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler öğretimi” anlayışı ve “sosyal bilimler çatısı olarak sosyal bilgiler öğretimi” anlayışı programın muhtevasını genişletmiştir. Ekonomi, sosyoloji, sosyal psikoloji, siyaset bilimi vb. sosyal bilim disiplinlerine ait konular da programlara dâhil edilmiş, böylece konu sayısı ve/veya hacmi önceki miktarı da aşmıştır. Bununla birlikte özellikle tarih ve coğrafya konularındaki bilgilerin sınırlandırılmış olması öğretmenler ve veliler üzerinde içeriğin azaltılmış olduğu izlenimini uyandırmıştır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın yapı ve çıktı bakımından ülkemiz şartlarına uygun olduğunu söylemek zordur. Buna karşılık sosyal bilgiler kavramı ve program anlayışının küreselleşme ve bireyselleşme olgularına paralel bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Hâlbuki ülkemizin bulunduğu konum itibarıyla öğrencilerin erken yaşlarda ülke tarihini çok iyi öğrenmeleri ve vatan sevgisi için ülke coğrafyasını çok iyi tanımaları gerekmektedir.*

- *Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı'nda bazı konuların ele alınmasında gecikmeler tespit edilmiştir. Örneğin biyolojideki kalıtım konusunun bir önceki sınıfa alınmasının daha yerinde olacağı öngörülmektedir. Kimyada, öğrencinin 7. sınıfta doğrudan elektron dizilimine geçmesinin çok keskin bir geçiş olduğu düşünülmektedir. Çözüm olarak bir önceki sınıf olan 6. sınıfta element ve bileşiklerin tanıtılması önerilmektedir. 6. sınıf programında maddenin tanecikli yapısı konusunda kazanımlarda atomdan bahsedilmiyor, “tanecik” ifadesi geçiyor. 7. Sınıfa gelindiğinde aynı konu “atom”, “molekül”, “bileşik iyon” olarak karşımıza yoğun ve zorlayıcı bir şekilde çıkıyor. 6. sınıfta “atom”, “element” ve “bileşik” kavramlarına değinilse daha dengeli bir dağılım olabilir.*

- *İngilizce Dersi Öğretim Programlarında içeriğin öğrencilerin gündelik yaşamlarında karşılaştıkları olay ve olguları yeterince karşılamadığı görülmektedir. Örneğin 4. sınıf için (s. 30) “Suggested Lexis” sütununda kazandırılması hedeflenen mesleklerin (örneğin post officer) öğrencilerin kendi günlük hayatlarında karşılaşılabilecekleri meslek grupları dikkate alınarak güncellenmesi gerekmektedir. Öte yandan yazma becerileri için öngörülen etkinliklerde “e-mail, SMS, blog, videoblog, hotel registration forms” gibi güncel türleri örnekleyici nitelikte içeriğin artırılması faydalı olacaktır. Ayrıca programların genelinde edebî metinlere (poem, story vb.) çok az yer verilmiştir.*

- *Ortaöğretim Sosyoloji Dersi Öğretim Programı, çok genel ve soyut kavram ve olgularla ilgili tanım, açıklama ve sınıflandırmalara dayanmaktadır. Özellikle klasik dönem sosyologlarının orijinal metinlerinden örnekler üzerinde analiz, metin yorumlama ve anlama çalışmaları yapılması, genel kalanın özelleşmesini, soyut konuların da somutlaşmasını ve somut irtibatların kurulmasını sağlayacaktır.*

- *Yazarlık ve Yazma Becerileri Dersi Öğretim Programı'nda farklı türlerde yazma çalışmalarının bulunmasına rağmen şiir yazmaya yönelik bir çalışma yapılmaması bir eksiklik olarak tespit edilmiştir.*

Programlara içerik-kazanım ilişkisi açısından bakış

Raporda program geliştirme sürecinde içeriğin taşınması gereken önemli özelliklerden birisinin ilgililik/işkililik olduğu vurgulanmıştır. İçeriğin, kazanımlarla tutarlı olmasına ve aynı zamanda özel bir alana hizmet etmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bu doğrultuda, öğretim programları içerik-kazanımlar ilişkisi açısından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerde öne çıkan bazı örnekler şöyle belirtilebilir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 58):

- *Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda dil bilgisi öğretiminin sezdirme yoluyla yapılacağı belirtilmesine rağmen dil bilgisi konularının kazanım olarak sunulması ve öğrenme alanlarına düzensiz biçimde dağıtılmış olması metin merkezli dil bilgisi öğretimini güçleştirmektedir. Bu yaklaşım yerine, dil bilgisi öğretimi bağımsız bir öğrenme alanı olarak yapılandırılmasına veya ders işleme sürecinde dil bilgisi kazanımlarının becerilerle nasıl ilişkilendirileceği açıklanmasına ihtiyaç vardır.*

- *Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı'nda (s. 66, 67 ve 146) yer alan kazanımlar ve etkinlik örnekleri içerikle eşleşmemektedir. Kazanımlarda veya etkinlikler içerisinde müzeciliğin Türkiye'de yerleşmesini sağlayan ve ilk müzeyi açan kişi olarak Osman Hamdi Bey'den bahsedilmemektedir. Kazanımlarda "Tarihî çevrelerdeki, müzelerdeki ve sanat galerilerindeki eserlerden yola çıkarak iki boyutlu tasarımlar yapar." ifadesi kullanılmasına rağmen etkinlikler kısmında herhangi bir uygulamaya yer verilmemiş, tartışma tekniğine yer verilmiştir.*

Programlara dil ve anlatım açısından bakış

Raporun bu bölümü Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın öğretim programlarının öğelerinin ve içeriğinin oluşturulmasında "Türkçeyi doğru ve etkin kullanma" ilkesine bağlı kalmasına ilişkin beklentiyle başlamaktadır. Bu beklenti doğrultusunda dil ve anlatım açısından incelenen programlarda göze çarpan örnekler raporda şu şekilde yer almaktadır (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 60):

- *Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda çok sayıda anlatım bozukluğuna rastlanmıştır. Örneğin "3. Bilimsel düşünen, anlayan, araştıran, inceleyen, eleştiren, sorgulayan ve yorumlayan, ..." kazanım maddesinde (s. 3) sıralanan hususlar arasında bir mantık silsilesi bulunmadığı gibi kazanım cümlesi ifade bozukluğu da içermektedir. Aynı sayfada "Öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirme, iletişim kurma, duygu ve düşüncelerini ifade etme, bilgi edinmelerinde dilin yeri oldukça önemlidir." Cümlesinde anlatım bozukluğu vardır.*

- *Sosyal Bilgiler Programı'nda ve Tarih Dersi Öğretim Programı'nda amaçlar kısmı ile program genelinde geçen "ulusal" ve "millî" kelimelerinin tercihi konusunda standart yoktur.*

Programlara amaç-içerik ilişkisi açısından bakış

Raporun bu bölümünde program geliştirme sürecinde içeriğin taşınması gereken önemli özelliklerden birisinin amaca uygunluk olduğu vurgulanmıştır. Bu doğrultuda programlara amaç-içerik ilişkisi bakımından yapılan değerlendirmelerin bir kısmı şöyle belirtilebilir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: (61-63):

- *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı genel amaçları çerçevesinde incelendiğinde din ve laiklik öğrenme alanındaki konuların amacı aşan genişlikte ele alındığı tespit edilmiştir.*

- *Fizik Öğretim Programı'nda yer alan "etiğe ve sosyal etkilerine uygun bilimsel dayanağı olan fizik uygulamalarına karar verme"ye yönelik ifadeyi karşılayabilecek herhangi bir kazanım veya açıklamaya rastlanmamıştır. Ayrıca bilim-teknoloji-toplum-çevre öğrenme alanının altında açıklanan "girişimcilik ruhu kazanma, empati kurma ve risk alma"ya yönelik herhangi bir bulguya da rastlanmamıştır.*

• İngilizce Dersi Programlarında, 2. ve 3. sınıf programının uygulama önerileri bölümünde “Çocuklara İngilizcenin kolay ve çok zevkli olduğu elden geldiğince çok tekrarlanmalı.” ifadesine yer verilmiştir. Ancak böyle bir duyuşsal hedefin çok kez tekrarlanmak suretiyle gerçekleştirilemeyeceği açıktır. Bilakis bu hedef mutlaka uygulamada deneyimleyerek edinilecek duyuşsal bir öğrenme ürünüdür.

Programlara kazanımların öğrenci gelişim özelliklerine uygunluğu açısından bakış

Raporun bu kısmında gerçekçi ve ulaşılabilir kazanımların belirlenmesi sürecinde; öğrencinin içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerini dikkate alan bir anlayışla hareket edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Öğretim programlarının kazanımlar ve hedef öğrenci kitlesinin gelişim dönemi özelliklerine uygunluğu açısından değerlendirilmesinde öne çıkan bazı örnekler şunlardır (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 65):

• Ortaokul Temel Dinî Bilgiler Dersi Programı ile Ortaöğretim Temel Dinî Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda farklı ünite başlıklarıyla aynı konular, aynı kazanımlar ve açıklamalarla tekrar edilmiştir. Ortaöğretim temel dinî bilgiler (İslam I) dersinde sadece bir ünite, ortaöğretim temel dinî bilgiler (İslam II) dersinde ise sadece üç ünite tekrar niteliğinde değildir. Programların modüler tarzda hazırlandığı varsayılsa bile bu kadar çok ünitenin aynı konu başlıkları ve kazanımlarıyla tekrarlanması, söz konusu programlar hazırlanırken ortaokul ve lise öğrencilerinin ilgi, ihtiyaç ve gelişim özellikleri bakımından farklılıklarının yeterince göz önünde bulundurulmadığını düşündürmektedir.

• Tarih Dersi Öğretim Programlarında bazı kazanımların çok üst düzey bilgi ve beceriler gerektirdiği değerlendirilmiştir. Örneğin 9. sınıftarih dersinin birinci ünitesinin 7. kazanım cümlesi şöyledir: “Tarih araştırmacılığı ve tarih yazımıyla ilgili yaklaşımları kavrar.” Birçok tarih lisans programında bile tamamı okutulmayan bu konuların tek bir kazanım kapsamında 9. sınıf öğrencilerine kazandırılması, ulaşılması zor bir amaçtır. Ayrıca programlarda yer alan, tarih öğretimine yönelik amaçlar yeterince açık, anlaşılır, ulaşılabilir ve sınıf içinde uygulanabilir nitelikte değildir. “Öğrencilerin farklı dönem, mekân ve kişilere ait toplumlar arası siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz ederek bu etkileşimin günümüze yansımaları hakkında çıkarımlarda bulunmalarını sağlamak” amacı bu duruma örnek verilebilir.

Programlara kazanımların disiplinler arası yaklaşıma uygunluğu açısından bakış

Bu bölüm, öğretim programlarındaki kazanımların disiplinler arası yaklaşıma uygunluğu bakımından incelenmesi sonucu ortaya çıkarılan eleştiriye açık örnekleri içermektedir. Bu örneklerden bir kısmı şöyle belirtilebilir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 67):

• Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda yer alan kazanımların diğer öğretim programlarında bulunan hangi kazanımlarla ve hangi düzeylerde ilişkilendirilebileceği hususunda herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Bu çerçevede çözülme, erime, fiziksel ve kimyasal çözünme, bitki türlerinin özellikleri, ekosistemler, doğal afetler konuları fizik, kimya ve biyoloji dersleri öğretim programlarıyla; harita, ölçek, alan, eğim, uzunluk hesaplamaları matematik dersi öğretim programıyla; göçler, yerleşmeler, geçim tarzları, Türk kültürü bölgeleri gibi konular da tarih dersi öğretim programıyla ilişkilendirilmesine ihtiyaç vardır.

• 8. sınıf düzeyinde işlenen Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Programı’nın, Sosyal Bilgiler Programı kapsamında 6. ve 7. sınıf düzeyinde işlenen konularla bağlantısı bulunmamaktadır. Önceki sınıflarda işlenen Osmanlı tarihi konularıyla bu sınıfta bağlantı kurulmadan yeni konuya geçilmektedir.

Programlara düşünme becerilerini geliştirme açısından bakış

Bloom taksonomisinde yer alan; bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirmeden oluşan altı bilişsel alan sınıflandırması dikkate alınarak hazırlanan bu bölümde; düşünme becerileri ve bu becerilerde yetkinleştirme bağlamında öğretim programları ele alınmıştır. Bu çerçevede öne çıkan bazı eleştiriler şöyle belirtilebilir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 72-73):

- *Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nda çok fazla kazanım bulunduğundan dolayı öğrencilerin muhakeme yeteneklerini ortaya çıkaracak etkinliklere yer ve zaman ayıramamıştır. Farklı düşüncelerin kendisini ifade edebilmesi ve bu vesileyle konunun farklı açılardan değerlendirilmesinin sağlanması amacıyla en azından bazı konularda (millî mücadelenin örgütlenme aşaması, cemiyetler, inkılaplar, çok partili hayata geçiş denemeleri gibi) daha sorgulayıcı bir tarzın benimsenmesi, lise düzeyindeki gençlerin konuya ilgisini arttıracak gibi, konuların daha iyi anlaşılmasına da katkı sağlayacaktır.*

- *Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda yer alan A. 9. 7. Kazanımının açıklamasında “Harita okuma becerisi, küre ve atlas kullanma becerisi, sorgulama becerisi, kanıt kullanma becerisi kazanımla birlikte organize edilerek verilecek becerilerdir.” denilmektedir. Bu ifade üst düzey birtakım becerileri işaret etmektedir. Ancak kazanımın ifadesi programda şu şekildedir: “A. 9. 7. Dünyanın şekli ve hareketlerinin etkilerini yorumlar.” “İklim Sistemlerinin Oluşumu” başlıklı etkinlik önerisinde de “Dünya ve güneş sistemine ait çeşitli haritalar ve diğer görsel materyallerden yararlanarak dünyadaki genel iklim kuşaklarının oluşumunun nasıl olduğu sorgulanır. Farklı iklim kuşaklarının özelliklerine göre sloganlar hazırlanabilir.” denilmektedir. Kazanım ve etkinlik önerisi –açıklamasının çağrışımlarının hilafına– bu hâliyle dünyanın şekli ve hareketlerinin sonuçlarını tam olarak vermediği gibi eksik ve yanlış öğrenmelere de kapı açacak şekilde yazılmıştır. Zira etkinlik önerisinde henüz hava, hava durumu ve iklim unsurunu öğrenmemiş öğrencilerden, iklim kuşaklarını dünyanın şekliyle ilişkilendirmeleri beklenmektedir. Ayrıca etkinlik ifadesi, mevcut hâliyle “Dünyanın şekli ve sonuçları sadece iklim açısından ele alınır.” gibi bir yanlış anlamaya mahal verecek mahiyettedir.*

Programlara evrensel değerlerin gelişimine etkisi açısından bakış

Raporun bu bölümünde, öğretim programları hoşgörü, empati, insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü vb. evrensel, insani, demokratik ve hukuki değerlerin gelişimini desteklemesi açısından ele alınmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda öne çıkan bazı durumlara ait örnekler şöyle belirtilebilir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 73):

- *Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nın tarihimizin bir döneminin özgül koşulları altında yaşanmış tek partili rejim ve kuvvetler birliği ilkesi gibi uygulamaları olumlayan ifadeler içermesi, parlamenter demokrasinin temel değerleriyle çelişmektedir. Ayrıca İstiklal Mahkemelerinin yargı usulleri gibi hukuka aykırı uygulamalara dair savunmacı yaklaşım da öğrencilerimizde demokratik ve hukuki değerlerin gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek niteliktedir.*

Programlara öğrencilerin farklı ilgilerine, yeteneklerine ve ihtiyaçlarına yönelik çeşitliliğin gözetilmesi açısından bakış

Bu bölümde öğretim programları, öğrencilerin farklı ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarına göre çeşitliliğe yer vermesi bakımından ele alınmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda öne çıkan bazı örnekler şöyle belirtilebilir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 74):

- *Bilim Uygulamaları Dersi Öğretim Programı ve Çevre Eğitimi Dersi Öğretim Programı'nda öğrencilerin farklı ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarına yönelik herhangi bir ifade tespit edilememiştir*

• *Fizik Dersi Öğretim Programı'nda, programın öğretme öğrenme yaklaşımı kısmında, özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler için özellikleri, eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda fizik dersi öğretim programı temel alınarak "Bireyselleştirilmiş Eğitim (BEP)" hazırlanması ve uygulanması tavsiye edilmiş, ancak programın genelinde bu türden bir çeşitliliği sağlayacak herhangi bir öge yapılandırılmamıştır.*

Programlara bir üst sınıf ve/veya düzeye hazırlayıcı olma niteliği açısından bakış

Bu bölüm öğrencilerin bir üst düzeye hazırlanması bakımından programları ele alan değerlendirmeleri içermektedir. Programlarda öğrencilerin bir üst düzeye hazırlanması sürecine ilişkin tespit edilen hatalı uygulamalar şöyle belirtilmektedir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 75):

• *Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı'nın hiçbir düzeyinde temel plastik sanatlarda kullanılan kavramlar ve terimlerle ilgili bilgi verilmemektedir. Özellikle öğrenme alanı konuları verilmeden önce konuyla ilgili kavramlar ve terimler hakkında bilgi verilmesine ihtiyaç vardır.*

• *İngilizce Dersi Öğretim Programlarında ilk ve ortaokul düzeylerinde genel olarak yazma (writing) becerisine yeterince yer verilmemiştir. Bu durum öğrencinin bu temel beceriyi yeterince kazanamamasına ve dolayısıyla 9. sınıfa başladığında programın lise için öngördüğü kazanımlar açısından yetersiz kalmasına yol açmaktadır.*

Programlara kazanımların günlük hayatla ilişkilendirilmeleri açısından bakış

Bu bölüm, hayatilik ilkesinin de bir gereği olarak öğretim programlarında günlük hayattan örneklerle yer verilmesi gerektiği ve bu örneklerin, sosyal gerçeklikteki değişimlere bağlı olarak sürekli güncellenmesi önerisiyle başlamaktadır. Bu bağlamda, öğretim programları günlük hayat ve pratikle bağlantısı açısından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerden bazıları şöyle belirtilebilir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 77):

• *Ortaöğretim Sosyoloji Dersi Öğretim Programı güncelle ilişkili hâle getirilmelidir. Bu çerçevede örneğin modernleşme ve küreselleşme sürecinin Orta Doğu'daki siyasal rejimleri nasıl bir değişime uğrattığı özel örnekler aracılığıyla tartışılabilir. Bunun için Irak ve Suriye'nin işgali, Mısır'da yapılan askerî darbe ve 15 Temmuz Darbe Girişimi gibi güncel örneklerden yararlanılabilir.*

Programlara önerilen süre açısından bakış

Öğretim programlarında yer alan kazanımların işlenme sürelerinin gerçekçi olmadığı takdirde öğretmenlerin kısıtlı vakit ile kazanımların tamamını verme kaygısı altında kalacağı vurgulanmaktadır. Bu durumun yeterli odaklanmanın, rehberlik sağlanmanın ve kazanımların bir kısmının ihmal edilmesine neden olacağı ileri sürülmektedir. Programların süre açısından değerlendirilmesi sonucu yapılan tespitlerden öne çıkan bazı örnekler şöyle belirtilebilir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 79):

• *Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı'nda 4. sınıfta bulunan maddenin ısı etkisiyle değişimi konusunda 2 kazanım için 4 ders saati süre verilmiştir. Ancak kazanımlardan ilki deney tasarlayıp yapmaya, ikincisi deney yapıp sonuçlarını yorumlamaya yöneliktir. 4. sınıf düzeyindeki öğrencilere bu süre içerisinde belirtilen kazanımları kazandırmak güçtür. Daha fazla zaman gereklidir. 7. sınıf öğretim programında maddenin tanecikli yapısı konusunda atomun yapısı ve temel parçacıkları, geçmişten günümüze atom kavramı hakkındaki düşünceler, iyonların oluşumu, molekül oluşumu, model oluşturma ve sunmayı içeren kazanımların 6 ders saati içerisinde kazandırılması güçtür. Benzer şekilde evsel atıklar ve geri dönüşüm konusunda öğrenciden iki farklı konuda proje geliştirmesi, çevresinde sorumluluk geliştirmesi, model oluşturma ve sunması, kaynakları etkili kullanması ve ekonomiye katkısını tartışması, geri dönüşüm maddelerini sınıflandırması için verilen*

süre toplam 6 ders saati olarak planlanmıştır. Bu süre içerisinde belirtilen kazanımları kazandırmak güçtür. Buna karşın 4. sınıf programında öğrencinin madde ve cisim tanımlayıp aralarındaki farkı açıklaması için 3 ders saati süre verilmiştir. Benzer şekilde 5. sınıf düzeyinde kuvvetin büyüklüğünü dinamometre ile ölçüp birimini ifade etmek için 6 ders saati süre öngörülmüştür. 6. Sınıf programında ise fiziksel ve kimyasal değişimi anlaması için öğrenciye 6 ders saati süre tanınmıştır. Belirtilen süreler söz konusu kazanımlar için fazla görünmektedir. Verilen örneklerden de tespit edilebileceği üzere verilen süreler ile bu süreler içinde hedeflenen kazanımlar açısından mütakabiliyet ve denge yeterince sağlanamamıştır.

Programlara aşamalı öğrenme ilkelerine uygunluk açısından bakış

Programların öğretme süreci ve içerik düzenlemesi belirli ilkeler göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır. Bu bağlamda, raporda, öğretim programları aşamalı öğrenme ilkelerine göre değerlendirilmiş ve tespit edilen eleştiriye açık kısımları şöyle belirtilmiştir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 80-83):

- *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın 8. sınıf içeriğinde (s. 62) yer alan "Zekât, Hac ve Kurban İbadeti" başlıklı ünite, birden fazla konunun tek üniteye sıkıştırılmış hâli görünümündedir. Nitekim 11 kazanımdan 6'sı paylaşma ve yardımlaşma, 2'si zekât ve sadaka, 4'ü hac ve 1'i de kurban konusuna atıfta bulunmaktadır. Kazanım dağılımından da görüleceği üzere üç konu, 11 kazanımda, birden fazla dönüşlerle toplamda 13 kazanım gibi bir ifade bağlamı içinde sunulmaktadır. Oysa lise eğitiminde de din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin zorunlu derslerden olduğu dikkate alındığında, konular tekrara düşmeksizin ve "yardımlaşma" temasına atıfla sarmal bir mantıkla verilebilirdi. İkinci bir örnek ortaokul ve lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programlarından verilebilir. Bu programların Hz. Muhammed öğrenme alanındaki ünite ve konular arasında çok sayıda tekrar bulunmaktadır. Bu durum öğrencide bıkkınlığa sebep olabilecektir. Oysa konu sayısının azaltılması, konularda tekrara düşülmemesi mümkündür. Öte yandan bu dersin lisede bir saate düştüğü de dikkate alınarak özellikle lise düzeyinde konu sayısı rahatlıkla azaltılabilir. Benzer biçimde ilköğretim ve ortaöğretim programlarında, "Kur'an ve Yorumu" öğrenme alanındaki ünite ve konular birbirini tekrar etmektedir. Konu sayısı azaltılmalı, konular tekrar edilmemelidir.*

- *Ortaöğretim Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda 9. Sınıf düzeyinde –âdeta– tüm coğrafi kavramların yer alması somuttan soyuta ilkesiyle çelişmektedir. Etkili coğrafya öğretiminde amaç öğrenciye aşırı bilgi yüklemesi yapmak değil daha somut, kalıcı, anlaşılır bilgiler sunmaktır. Ayrıca programın genelinde Türkiye coğrafyası görece az yer kaplamaktadır. Yakın coğrafyayı öğrenmeden dünyayı anlamak ise yakından uzağa ilkesiyle doğal olarak çelişmektedir.*

Programlara ölçülebilirlik açısından bakış

Raporun bu kısmında, öğretim programlarının içerik ve kazanımları ölçülebilir olup olmaması bakımından ele alınmıştır. Yapılan inceleme sonucunda öne çıkan bazı değerlendirmeler şöyle belirtilebilir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 84):

- *İngilizce Dersi Öğretim Programı'nda yer alan bazı kazanımların ölçülebilir olmadığı görülmektedir. Örneğin öğrencilerden 2. Sınıftan itibaren programda linki verilen European Language Portfolio'yu doldurmaları ve okula getirmeleri istenmektedir. Ancak 10-14 ve 15-18 yaş grupları için hazırlanmış olan bu portfolyonun programda okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi öncelenmeyen 2-3. sınıflara uygunluğunun yeniden sorgulanması yararlı olacaktır.*

Programlara ölçme araçlarının yeterliliği ve uygunluğu açısından bakış

Raporda öğretim programları, ölçme araçlarının kazanımları ölçme ve değerlendirme sürecinde yeterli ve uygun olup olmaması açısından da ele alınmıştır. Yapılan değerlendirmelerde öne çıkan hususlardan bir kısmı şöyle belirtilebilir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 85-86):

- *Biyoloji Dersi Öğretim Programı'nda ürün odaklı ölçme ve değerlendirmenin yanı sıra süreç odaklı ölçme ve değerlendirmenin de kullanılması gerektiği belirtilmiş, ancak kullanılması önerilmiş herhangi bir ölçme aracına yer verilmemiştir. Benzer şekilde Kimya Dersi Programı'nda kullanılabilecek tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme tekniklerine belirgin bir şekilde yer verilmemiştir. Bu duruma ilişkin herhangi bir açıklama, örnek veya uygulamaya da rastlanmamıştır. Öte yandan Fizik Dersi Programı'nda tanılayıcı, biçimlendirici ve düzey belirleyici ölçme uygulamaları ve ürün/ süreç değerlendirme bağlamında verilen farklı ölçme ve değerlendirme tekniklerinin nasıl kullanılacağına yönelik bilgiye rastlanamamıştır.*

Programlarda önerilen ölçme araçlarının süreç veya çıktı hakkında tespiti imkân verir nitelikte olması açısından bakış

Bu bölümde ölçme araçlarının, süreç ya da çıktılar ile ilgili tespitler yapılabilmesine imkân verir nitelikte olup olmadığına dair incelenmesi yer almaktadır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda öne çıkan durumlar şöyle belirtilebilir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 87):

- *Programlarda ürün ve süreç odaklı geleneksel-tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri birkaç örnek (öz değerlendirme, akran değerlendirme, performans değerlendirme) dışında yeterince önerilmemiştir.*

- *Programlarda uygun tekniklerin ilgili tekniklere uygun özelliklerin ölçümünde kullanılması şeklinde tutarlı bir eşleşme bulunmalıdır. Bazı programlarda bu eşleşmenin yeterince sağlanmadığını düşündüren örneklerle karşılaşmaktadır. Söz gelimi dereceli puanlama anahtarı (rubric) kullanımının öngörüldüğü bazı durumlarda bu uyum sorunu kendini göstermektedir. Bu tekniğin, geniş anlamda bir değerlendirme verse bile, kazanımları ve geri bildirimleri değerlendirmek için özellikle görsel sanatlar açısından uygun bir değerlendirme aracı olmadığı söylenebilir.*

Programlara ölçülecek özellikleri yeterince açık tanımlaması açısından bakış

Bu bölüm, öğretim programlarını ölçülecek özelliklerin yeterince açık bir şekilde tanımlanıp tanımlanmaması yönüyle ele almaktadır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda öne çıkan durumlar şöyle belirtilebilir (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 89):

- *Tanımlanabilme sorunu bazen ele alınan özelliğin doğasından kaynaklanan bir durumdur. Programlarda bununla ilgili örneklerle karşılaşmıştır. Söz gelimi birçok alanda duyuşsal özellikler bilişsel özelliklere göre daha zor tanımlanmaktadır.*

- *Tanımlamada ayrıntıların arttırılması bir tür “iç içe geçme” ve “sınırların kaybolması” sorununa yol açabilmektedir. Bazı kazanımların altında yer alan açıklamalar ayrı bir kazanım niteliğinde olabilmekte, sadece kazanımların ölçülmesi, bazı açıklamaların ölçülememesi anlamına gelebilmektedir. Birden fazla kazanımın birleştirilmeye çalışıldığı durumlar da gözlenebilmektedir. Bazı açıklamalar kazanımın sınırlarını belirlemekten ziyade farklı bir davranışa atıfta bulunmaktadır. Örneğin Fizik Dersi Öğretim Programı'nda yer alan “Ölçüm yapmanın ve birim sisteminin kullanılma gerekliliğini açıklar.” kazanımının altında yer alan açıklamada fiziksel büyüklükleri vektörel ve skaler olarak sınıflandırmanın gerekliliği vurgulanmıştır.*

Programlara vurguladığı temel becerilerin öğretimi, ölçülmesi ve izlenmesi yaklaşımı açısından bakış

Programlarda yer alan ölçme süreçlerinde bilişsel alan üzerine odaklanıldığı; bilgi ve kavrama gibi düzeylere daha sık başvurulduğu belirtilmektedir. Bu sebeple üst düzey düşünme becerilerinin ölçülmesinde programlarda daha az rastlanıldığı vurgulanmaktadır (Eğitim-Bir-Sen, 2017).

Programlara kazanımların ve becerilerin ölçülmesine, izlenmesine ve değerlendirilmesine ilişkin açıklamaları açısından bakış

Öğretim programlarında genel olarak tanılayıcı, biçimlendirici ve düzey belirleyici ölçme değerlendirme uygulamalarının yer aldığı belirtilmektedir. Ayrıca, ürün ve süreç değerlendirilmesi açısından farklı ölçme değerlendirme tekniklerinin nasıl kullanılacağına yönelik yeterli bilgilerin yer almadığı da eleştirilmektedir. Kazanımlar açısından konuya yaklaşıldığında ise ağırlıklı olarak bilgi düzeyinde ve ürün değerlendirmeye daha yatkın bir durumun programlarda yer aldığı ileri sürülmektedir. Ayrıca programların büyük bir kısmında kullanılabilecek tamamlayıcı ölçme değerlendirme tekniklerine net bir şekilde yer verilmediği vurgulanmaktadır (Eğitim-Bir-Sen, 2017).

Ders Çeşitliliği ve Derslere Ayrılan Süre

1920'lerden bugüne ilkökul ve ortaokul müfredatlarında öğretilen dersler dünya genelinde benzer şekilde devam etmektedir. İlkokul müfredatının oldukça önemli bir kısmını; dil, matematik, fen ve sosyal bilimler, beden eğitimi, sanat dersleri oluşturmaktadır. Modern dönemde ortaya çıkan farklı derslere rağmen halen müfredatın temelinde bu altı dersin olduğu söylenebilir. Ortaokul düzeyi ele alındığında ise bu altı derse ilaveten yabancı dil dersi önem kazanmıştır. Türkiye'de dünyadaki bu genel eğilime benzer bir ilk ve ortaokul müfredatına sahiptir. İlkokulda altı temel ders ortaokulda da yedi temel ders görülmektedir (Eğitim-Bir-Sen, 2017).

Beden eğitimi ve sanat/estetik dersleri 1920'lerden bugüne özellikle ilkökul müfredatındaki önemini korumaya devam etmektedir. Ortaokul düzeyine geçildiğinde bu derslere ayrılan zaman azalmaktadır. Tarihsel olarak Türkiye'de bu derslere verilen önem, dünya ile benzerlik göstermektedir. Din/ahlak/etik eğitime bakıldığında neredeyse tüm ülkelerde bu dersin eğitiminin verildiği görülmektedir. Din/ahlak/etik dersine ayrılan zaman ilkökulda daha fazla iken bu oran ortaokulda azalmaktadır. Türkiye'de ise farklı bir durum söz konusudur. İlkokulda bu derslere ayrılan zaman daha az iken ortaokulda daha fazladır (Eğitim-Bir-Sen, 2017: 104).

Öneriler

Eğitim-Bir-Sen (2017) tarafından hazırlanan program değerlendirme raporunda yer alan öneriler şöyle belirtilebilir (110-115):

- *Yeni Türkiye ve demokratikleşme vizyonu, öğretim programlarıyla bütünleştirilmelidir.*
- *Talim ve Terbiye Kurulu yeniden yapılandırılmalıdır.*
- *Ayrıntılı öğretim programları yerine standartlar benimsenmelidir.*
- *Empatik ve eleştirel bir milli tarih/kültür anlayışı benimsenmelidir.*
- *Din eğitimi, toplumsal talepler temelinde yeniden yapılandırılmalıdır.*
- *Öğretim programları geliştirme süreci sürekli izlenmeli ve katılımcı bir şekilde geliştirilmelidir.*
- *Öğretim programları ve merkezi sınavlar arasında ahenk sağlanmalıdır.*
- *Haftalık ders saatleri ve özellikle temel derslere ayrılan süreler azaltılmamalıdır.*

Türkiye Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası Raporunda Öne Çıkan Değerlendirmeler

Türk Eğitim-Sen tarafından programların incelenmesi amacıyla 2017 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesinde öğretim elemanları ve MEB öğretmenlerinin katılımıyla çalıştay düzenlenerek bir rapor hazırlanmıştır. Hazırlanan rapor; ilkokul, ortaokul ve lise kademelerini ayrı ayrı ele alarak oluşturulmuştur. Rapor, programlara ait genel görüşler ile başlamaktadır. Diğer kısımlarda ise ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki derslerin ayrı ayrı değerlendirmelerine yer verilmiştir. Son kısımda ise programlara ilişkin genel bir değerlendirme yapılarak rapor tamamlanmıştır (Türk Eğitim-Sen, 2017).

Raporun “genel görüşler” kısmı MEB’e yöneltilen; yapılmış olan programları değerlendirmek yerine programlar daha fikir aşamasındayken öğretmenlerin görüşleriyle yola çıkılması gerektiği eleştirisiyle başlamaktadır. Yaparak yaşayarak öğrenmenin ön plana alınması, Atatürkçülük konularının programlarda yer alması ve Atatürk’ün ilim ve fen alanındaki çalışmalarına değinilmesi önerilmektedir. Ayrıca, öğretim yöntemleri konusunda öğretmenlerin her yıl bilgilendirilmesi ile programlarda ülke-millet sevgisini ve vatanın bölünmez bütünlüğünü vurgulayan konulara yer verilmesi gerektiği de belirtilmektedir (Türk Eğitim-Sen, 2017).

İlkokul, ortaokul ve lise kademelerinde yer alan çeşitli derslerin programlarına ilişkin yapılan değerlendirmelerin bir kısmı şöyle özetlenebilir (Türk Eğitim-Sen, 2017):

İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programı

- 1, 2 ve 3. sınıflarda uygulanan ölçme değerlendirme sistemi içerisinde kullanılan çok iyi, iyi ve geliştirilmeli kavramlarına “orta” kavramının eklenmesi gerekmektedir.
- Programda metinlerin nasıl işleneceği konusunu belirginleştirmek için örnek bir metin işleme sürecine yer verilmelidir.
- 1. sınıflar için programda belirtilen 35 dinleme metni oldukça fazladır. Her temada iki tane olacak şekilde düzenlenmelidir.
- Söylenişi ve okunuşundaki güçlükler sebebiyle “L” ve “N” sesleri, farklı gruplara alınmalıdır.

İlkokul Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı

- Uygulanabilirliğin kolaylaştırılması amacıyla okullara deney materyali ve akıllı tahta uyumlu sanal programlar gönderilmelidir.
- Çıkarılan erozyon ve heyelan konularının eklenmesi yararlı görülmektedir.
- Biyoloji yerine astronomi ile programa başlamanın, öğrencileri bilime yönlendireceği düşüncesiyle doğru bulunmaktadır.

İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

- Kazanımlara milli mücadele dönemi eklenmesi önerilmektedir. Ayrıca, kazanımların Atatürkçülük konuları ile eşleştirilmemesi eleştirilmektedir. Bununla birlikte, kazanımlar arasında geçişte “geçişlilik” ilkesinin göz ardı edildiği belirtilmektedir.
- Milli günler ve bayramlar başlığı altında; 15 Temmuz Demokrasi Zaferi ve Şehitleri Anma Günü’nün yer alması isabetli bulunmaktadır.
- Programa ait kazanımların 2015 yılına kıyasla sayıca azaltılmasının, kapsamı daralttığı endişesi dile getirilmektedir.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

- Mevcut programda yer alan 15 temel becerinin, 13'ünün yeni programda aynen yer aldığı, “yaratıcı düşünme becerisinin” çıkartıldığı ve “bilgi teknolojilerini kullanma becerisinin” dijital okuryazarlık şeklinde değiştirildiği vurgulanmaktadır.

- Programlar değerler açısından kıyaslanarak mevcut programda 20 olan değer ifadesinin, 27 değere çıkartılması ile yeni programın daha geniş bir değer yaklaşımı getirdiğine dikkat çekilmektedir. Bunula birlikte, adil olma, duyarlılık, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, sevgi ve temizlik değerlerinin programda yer almayışı eleştirilmektedir.

- 175 olan kazanım sayısının 136'ya indirilmesi olumlu bulunmaktadır. Ayrıca, kazanımları ele alan açıklamalar kısmının programlarda yer alması yerinde bulunmuştur.

- Beşinci sınıf programlarından Atatürkçülük konularının çıkarılması eleştirilmektedir. Öğrenci seviyesine göre ayarlanıp tekrar programa eklenilmesi gerektiği önerilmektedir.

Ortaokul İngilizce Dersi Öğretim Programı

- Programın Türkiye'deki sosyal yaşam, ekonomik seviye ve kültürel özellikler dikkate alınarak hazırlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Kitaplar ve bu kitapların içerikleri düzenlenirken Türkiye'nin yaşam koşulları ve öğrencilerin yaş aralıklarının göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmektedir.

- Konuşma ve dinleme becerileri için ders saatinin artırılması ve kitaplara ait içeriklerin dinleme ve konuşma aktivitelerine uygun hale getirilmesi önerilmektedir.

- Kazanım sayılarının azaltılarak etkinlik sayılarının artırılmasıyla öğrencilere daha fazla uygulama imkânı sunulması gerektiği dile getirilmiştir. Ayrıca, dört temel beceri olan listening, reading, writing ve speaking etkinliklerinin olduğu kitapların hazırlanması önerilmektedir.

Ortaokul Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı

- Programın genel amaçlarına sanatın evrensel değerleri ve dünya sanat tarihi hakkında bilgi sahibi olabilme konularının eklenmesi gerektiği belirtilmektedir.

- Programın değerler eğitimi kısmına sanatı seçme, sanat eserini koruma, sanatçıya sahip çıkma ile Atatürk'ün sanata ve sanatçıya verdiği önem konularının eklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

- Belirli gün ve haftalar etkinliklerinin içeriğinde; okul içi resim yarışmaları, sergiler, Atatürk ve milli bayramlara yönelik çalışmalar gibi konuların yer alması gerektiği ifade edilmektedir.

- Okulların fiziki şartları daha iyi hale getirilerek resim atölyelerinin oluşturulması önerilmektedir.

Lise Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı

- Programın dünya edebiyatından 10. sınıfta “roman, efsane ve destan”, 12. sınıfta “deneme” türünden bir eserle sınırlı tutulması; eksiklik olarak nitelendirilmektedir. Bunun yanı sıra, 12. Sınıfta dünya edebiyatının roman, hikâye, tiyatro ve şiir seçkileriyle tanıtılması ve Türk edebiyatının yerinin, farklılıklarının ve ortak özelliklerinin belirlenmesi için bir ünite oluşturulması önerilmektedir.

- Programın tamında Türk dünyası edebiyatına yer verilmemesi bir eksiklik olarak nitelendirilerek Türkiye Türkleri dışında da bir Türk dünyası edebiyatının programda yer alması gerektiği belirtilmektedir.

• Değerlendirmelerle ilgili bilgi verilmesine rağmen performans ve uygulama notlarının nasıl yapılandırılacağına belirtilmemesi, ülke genelinde ortak bir değerlendirme yapılabilmesi yönüyle yetersiz bulunmaktadır.

Lise Fizik Dersi Öğretim Programı

• Bilişsel alan basamaklarından birisi olan bilimsel okuryazarlığın geliştirilebilmesi için bilimsel bilgilerin (hipotez, kanun ve teori) ve yöntem basamaklarının kazanımlara eklenmesi gerektiği belirtilmektedir.

• Öğretim programlarında Türk bilim adamlarının yaptığı çalışmalara yer verilmesinin öğrencilerin Fen ve Matematik alanlarına yönelmesinde etkili olacağı ileri sürülmektedir.

Lise Coğrafya Dersi Öğretim Programı

• Vatan, millet, bayrak, hoşgörü ve dini değerlerin konular arasında yer alması gerektiği belirtilmektedir.

• Yakından uzağa öğrenme yönteminin kullanılması, ünite sonlarında terimlerle ilgili açıklamaların yer alması ve konularla ilgili örneklerde dünyada öne çıkmış yerlerin (Davos, Şangay vb.) kullanılması önerilmektedir.

• Öğrencilerin Türkiye'yi tanımadan mezun oldukları gerekçesiyle 11. ve 12. sınıflara "Türkiye Coğrafyası" dersinin konulması ve 12. sınıfta uluslararası örgütler ile ilgili bilgi verilirken daha geniş ve güncel olaylara değinilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Raporun son kısmında yer alan genel değerlendirme kısmında programların değişen şartlar ve öğretim teknikleri doğrultusunda yenilenmesinin olumlu bulunduğu belirtilmektedir. Ancak, hazırlanan bir taslakla ilgili görüş alınmasının yanlış olduğu; daha taslağa hazırlık aşamasında görüşlerin alınması yoluyla sürecin başlatılması gerektiği ifade edilmektedir. Programlar ile ilgili uygulamaların, pilot uygulama ile gözlenmesi, eksikliklerin giderilmesi ve daha sonra genel uygulamaya geçilmesi önerilmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Program değerlendirme çalışmalarının amacı eğitim programlarının etkililiği hakkında yargıda bulunmak ve programdaki aksaklıkların kaynağını tespit ederek gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlamak şeklinde belirtilebilir (Patton, 2015). Bu bağlamda, program değerlendirme çalışmaları, farklı paydaşların da görüşleri alınarak yapılabilir (Brown, 1995). Programla ilgili kapsamlı ve çok yönlü dönütlerin alınması bu yolla sağlanabilir. Bu araştırmada, 2017 yılında güncellenen öğretim programlarına ilişkin eğitim sendikalarının yapmış olduğu değerlendirmeler doğrultusunda ulaşılan sonuçlar şöyle belirtilebilir:

Sendikalar tarafından hazırlanan raporlar çeşitli bölümlerden oluşmaktadır. Eğitim-İş (2017), sendikasına ait program değerlendirme görüşleri iki bölüm altında özetlenmiştir. İlk bölümde "öğretim programlarının" nasıl geliştirilmesi gerektiğine ilişkin "değerlendirme çerçevesi"; ikinci bölümde ise öğretim programları taslakları hakkında genel görüşler ile sosyal bilgiler alanına ilişkin genel değerlendirmeler yer almaktadır. Eğitim-Bir-Sen, (2017) giriş bölümü hariç üç bölümden oluşan bir rapor hazırlamıştır. Raporun ikinci bölümünde, mevcut öğretim programlarının incelenmesi ve değerlendirmesi yapılmıştır. Bu inceleme ve değerlendirmeler genel-özel amaçlar, içerik, kazanımlar, öğrenme-öğretme süreci, ölçme ve değerlendirme boyutlarına göre ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde, uluslararası örnekler ile kıyaslamalı biçimde Türkiye'deki dersler ve söz konusu derslere ayrılan süreler incelenmiştir. Son bölümde ise, elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlar temelinde yapılan öneriler yer almaktadır (Eğitim-Bir-Sen, 2017).

Eğitim-Sen (2017), tarafından hazırlanan rapor; sunuş, giriş ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde programlar eğitim anlayışı, benimsenen felsefe, değerler eğitimi ve dersler özelinde yapılan değerlendirmeler gibi başlıklara göre ele alınmıştır. Türk Eğitim-Sen (2017), raporu ise ilkokul, ortaokul ve lise kademelerini ayrı ayrı ele almaktadır. Söz konusu rapor, programlara ait genel görüşlerle başlamaktadır. Diğer kısımlarda ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki derslerin ayrı ayrı değerlendirmeleri öne çıkmaktadır. Son kısımda ise, programlara ilişkin genel bir değerlendirme yapılarak rapor tamamlanmıştır.

Program değişikliğine ilişkin hazırlanan raporlarda MEB'in yapılmış olan programlar yerine daha fikir aşamasında öğretmenlerden görüş alarak yola çıkması gerektiği vurgulanmaktadır (Türk Eğitim-Sen, 2017). Ayrıca, MEB'in askıya çıkardığı taslak programların pilot uygulama yapılmadan, bilimsel bir inceleme ve değerlendirmeye tabi tutulmadan uygulanacak olması kabul edilemez bulunmuştur. Program değişikliğine ait gerekçenin belirtilmediği, programın olumlu olumsuz yanlarının ve eksikliklerinin bilimsel araştırmalar ile desteklenmediği, dünyada ve Türkiye'de çağ nüfusundan beklentilerin, bilim ve teknolojiye gelişmelerin gerektirdiği yeterlik düzeyleri doğrultusunda eğitim ihtiyacı belirleme araştırmalarının yapılmadığı gibi eleştiriler de yer almaktadır (Eğitim-Sen, 2017).

Bununla birlikte, MEB tarafından mevcut durum araştırması yapılmadan öğretim programı geliştirilmesi bilimsel yöntemlere aykırı bulunmuştur. Türk eğitim sisteminde uygulanan bütün programlar hazırlanma gerekçesine sahipken bu programların dayanağı olmadan hazırlandığı vurgulanmaktadır. Sadece çıktılar (geliştirilen taslaklar) kamuoyu ile paylaşıldığı ancak girdiler/kaynaklar ve bu girdilerin/kaynakların kullanıldığı faaliyetlerin somut, açık ve net bir şekilde paylaşılmadığı belirtilmektedir. Programlara ilişkin izleme ve değerlendirmenin amacı, kapsamı, yöntemi, bulguları ve sonuçlarının ne olduğu bilgisi kamuoyuna sunulmadığı ve programlara ilişkin eleştirel görüşlerin hangi kurum ve kişilerden alındığı ve yetkinliklerinin bilinmediği ileri sürülmektedir (Eğitim-İş, 2017).

Programların, değişen şartlar ve öğretim teknikleri doğrultusunda yenilenmesi Türk Eğitim-Sen (2017) tarafından olumlu bulunmaktadır. Ancak, hazırlanmış bir taslakla ilgili görüş alınmasının yanlış olduğu; taslağa hazırlık aşamasında görüşlerin alınması ile sürecin başlaması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca; programlar ile ilgili uygulamaların, pilot uygulama ile gözlenmesi, eksikliklerin giderilmesi ve daha sonra genel uygulamaya geçilmesi önerilmektedir. Program taslağının 2017-2018 öğretim yılında deneme (pilot) uygulaması yapılmadan uygulanacak olması, Eğitim-İş (2017) tarafından da yanlış bulunmaktadır. Program diye hazırlanan metnin, program geliştirme ilkelerine uygun şekilde hazırlanmadığı ve "Öğretim Programı" özelliği taşımadığı da iddia edilmektedir. Buna ilave olarak, programların hedefleri/kazanımları, hedefler hiyerarşisine, ülkenin uzak hedeflerine ve eğitim felsefesine aykırı bulunmaktadır (Eğitim-İş, 2017).

Eğitim-Sen (2017), programlarda yer alan felsefenin; "Türkiye'de belli, statik ve herkesin kabul ettiği özsel temeller (essential foundations) vardır ve bütün öğrenciler bu temellere göre yetiştirilmelidir." düşüncesine göre düzenlendiğini ileri sürerek eleştirmektedir. Ayrıca programlarda görülen Türkiye'nin "model ülke" ve "küresel aktör" olması durumu; neye, kime ve hangi yönlerle model olunacağını açıklamaktan uzak bulunmaktadır. Eğitim-İş (2017) ise programlarda net bir felsefenin bulunmadığını ileri sürerek öğretim programlarının ulusal düzeydeki genel amaçlarına, niteliklerine ve standartlarına dayanak olarak 1739 sayılı kanunun ve bu kanunun temel ilkelerinin esas alınmasını önermektedir (Eğitim-İş, 2017).

Eğitimin temel amaçlarının "Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı" olmasının eğitimin nesnel zeminini subjektif normlara bağlı duruma getirdiği ve eğitim felsefesinin bilimsel ilke, yöntem ve süreçlerle oluşturulmasını engellediği Eğitim-Bir-Sen, (2017) tarafından ileri sürülmektedir. Bununla birlikte, Mustafa Kemal Atatürk'ün

tarihsel bağlamı içinde değerlendirilmesi, değer yargısının bu gerçeklik çerçevesinde verilmesi, fikir ve eylemlerinin katı bir ideolojiye dönüştürülmesine izin verilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak bu duruma beşinci sınıf programlarından “Atatürkçülük” konularının çıkarılmasını uygun bulmayan Türk Eğitim-Sen karşı çıkmaktadır. Bununla birlikte, öğrenci seviyesine göre ayarlanıp tekrar programa eklenilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca, Atatürkçülük konularının programlarda yer alması ve Atatürk’ün ilim ve fen alanındaki çalışmalarına değinilmesi de önerilmektedir.

Buna karşılık, Eğitim-Sen (2017) tarafından Atatürkçülük ve değerler eğitimi konularının tüm programların ortak yeterlilik ve beceri alanları olduğu ileri sürülerek karşı çıkmaktadır. Programlarda bahsedilen temel değerler eleştirilerek toplumun “temel” değerleri nedir? Kime göre “temel”dir? gibi sorgulamalar yapılmaktadır. Ayrıca “çağdaşlık” kavramından ne anlaşıldığı da meçhul denilmektedir (Eğitim-Sen, 2017).

Raporlarda dersler özelinde yapılan değerlendirmeler de öne çıkmaktadır. Bu bağlamda Eğitim-Sen, hazırlanan programın genelinde sadece bilgi verilmeye dayalı (okul kuralları, temizlik, beslenme, trafik vb.) konuların bulunduğu belirtilmektedir. Bu konularda etkin katılım, deney, gözlem, gezi ve bilimsel süreç becerilerini geliştirici kazanımların yer almadığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte, sınıf ortamında sadece akıllı tahta ve kitapla sınırlı kalan konuların bulunduğu; okulun açıldığı haftaya denk gelen tanışma kaynaşma etkinliklerinin soyut olduğu eleştirisi de öne çıkmaktadır (Eğitim-Sen, 2017). Eğitim-İş (2017) ise öğrenme-öğretme sürecinde kullanılacak yaklaşımların, eğitim-öğretim ortamının programa uygunluğunun ve nasıl değiştirilip geliştirileceğinin açık bir şekilde ifade edilmediğini belirtmektedir (Eğitim-İş, 2017).

Eğitim-Bir-Sen tarafından programlarda yer alan bazı kazanımların net olmadığı; bu durumun öğrenciler ve öğretmenler tarafından bilimsel açıdan yanlış anlamalara neden olabileceği ileri sürülmektedir. Bununla birlikte, programların çeşitli kısımlarında yer alan içeriklerin kazanımları yeterince desteklemediği belirtilmektedir. Ayrıca, programlarda yer alan bazı kazanımların öğrencilerin seviyelerine uygun olmadığı ve hacim açısından öğrenci düzeyine göre dengeli olmadığı vurgulanmaktadır (Eğitim-Bir-Sen, 2017). Eğitim-İş ise kazanımların, alt düzeyde ve teknik olarak yanlış ifade edildiğini belirterek; içeriğin düzenlenmesinde bilimsel yanlışlar, eksikler ve sıralama hatalarının yapıldığını belirtmektedir (Eğitim-İş, 2017).

Ayrıca, kazanımlar arasında geçişte “geçişlilik” ilkesinin göz ardı edildiği Türk Eğitim-Sen (2017), tarafından dile getirilmektedir. Bunun yanı sıra programların bazı kazanımlarında, düzeylere göre sarmal yapının ve öğrencilerin ileri düzey düşünme becerilerinin dikkate alınmadığı Eğitim-Bir-Sen tarafından ileri sürülmektedir. Ayrıca, gerçekçi ve ulaşılabilir kazanımların belirlenmesi sürecinde; öğrencinin içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerini dikkate alan bir anlayışla hareket edilmesi gerektiği de belirtilmektedir (Eğitim-Bir-Sen,2017).

Bu doğrultuda, Türk Eğitim-Sen (2017) tarafından 1. sınıflar için hazırlanan programda belirtilen 35 dinleme metni oldukça fazla bulunarak her temada iki tane metin yer alacak şekilde düzenlenmesi, söyleniş ve okunuşundaki güçlükler sebebiyle “L” ve “N” seslerinin farklı gruplara alınması yönünde öneriler yapılmaktadır. Ayrıca, Fen Bilimleri programının biyoloji yerine astronomi ile başlanması öğrencilerin bilimi daha çok sevecekleri gerekçesiyle doğru olduğu vurgulanmaktadır.

Eğitim-Bir-Sen, tarafından programların amaçlarıyla kazanımları arasında bir dengesizlik olduğu, bu dengesizliğin kazanım sayılarından amaç ve içerikle uygun olmayan zamana kadar bir dizi farklı parametrede görüldüğü belirtilmektedir. Bu doğrultuda, çeşitli edebi türleri bir iki hafta işleyip bütün öğrencilerden fıkra, makale, sohbet, deneme vb. birikim gerektiren türlerde örnek yazdırmaya çalışmanın “her şeyden biraz” yaklaşımından öteye gidemeyeceği eleştirisi getirilmektedir. Ayrıca, Ortaöğretim Müzik Dersi Öğretim Programı’nda batı müziği tarihine

ayrıntılı biçimde yer verilmesine rağmen Türk müzik tarihinin yüzeysel bir şekilde ele alınması ve dinî musikinin programda yer almayışı eleştiri getirilen diğer bir durumdur (Eğitim-Bir-Sen, 2017). Derslere ait programlarda hangi temalarda değişiklikler yapıldığı ve kazanımlar için gerekli ders saati süreleri net bir şekilde ortaya konulmadığı Eğitim-İş (2017) tarafından tespit edilen eksiklikler olarak öne çıkmaktadır.

Ayrıca, öğrencinin zihinsel, duyuşsal ve devinişsel alanlardaki becerilerinin hangi araçlarla ölçüleceği ve bu araçları kullanacak öğretmenlerin yeterli olup olmadığı bilgisinin yer almayışı da eleştirilmektedir (Eğitim-İş, 2017). Bununla birlikte, programlarda yer alan ölçme süreçlerinde bilişsel alan üzerine odaklanıldığı ve bilgi, kavrama gibi düzeylere daha sık başvurulduğu belirtilmektedir. Bu sebeple üst düzey düşünme becerilerinin ölçülmesine daha az rastlanıldığı öğretim programlarında genel olarak tanılayıcı, biçimlendirici ve düzey belirleyici ölçme değerlendirme uygulamalarının yer aldığı vurgulanmaktadır (Eğitim-Bir-Sen, 2017).

Ürün ve süreç değerlendirme yönüyle programlar ele alındığında farklı ölçme değerlendirme tekniklerinin nasıl kullanılacağına yönelik yeterli bilgilerin yer almadığı Eğitim-Bir-Sen (2017) tarafından belirtilmektedir. Kazanımlar açısından konuya yaklaşıldığında ise ağırlıklı olarak bilgi düzeyinde ve ürün değerlendirmeye daha yatkın bir durumun öne çıktığı ileri sürülmektedir. Ayrıca programların büyük bir kısmında kullanılabilecek tamamlayıcı ölçme değerlendirme tekniklerine net bir şekilde yer verilmediği de vurgulanmaktadır Bununla birlikte, 1, 2 ve 3. sınıflarda uygulanan ölçme değerlendirme sistemi içerisinde kullanılan çok iyi, iyi ve geliştirilmeli kavramlarına “orta” kavramının eklenmesi Türk Eğitim-Sen, (2017) tarafından önerilmektedir.

Türk Eğitim-Sen (2017) tarafından, öğretim yöntemleri konusunda öğretmenlerin her yıl bilgilendirilmesi ve programlarda ülke ve millet sevgisi, vatanın bölünmez bütünlüğünü vurgulayan konulara yer verilmesi gerektiği de belirtilmektedir. Bununla birlikte, programların, din eğitimi ve toplumsal talepler ile empatik ve eleştirel bir milli tarih/kültür anlayışı temelinde yeniden yapılandırılması beklenmektedir (Eğitim-Bir-Sen, 2017) Ayrıca; vatan, millet, bayrak, hoşgörü ve dini değerlerin konular arasında yer alması önerilmektedir (Türk Eğitim-Sen, 2017).

Son olarak sendikalar tarafından yapılan değerlendirmeler incelendiğinde her paydaşın; öğretim programını eleştirme, inceleme ve değerlendirme işini farklı bakış açıları ile ele aldığı ve daha çok kendi örgütlenmelerinin beklentileri ve görüşleri doğrultusunda raporlar hazırladığı söylenebilir. Program geliştirme işinin, tamamlanmış bir süreç olmayıp gelişim ve değişime açık dinamik bir yapı içerisinde sürdürülmesi gereken bir süreç olduğu unutulmamalıdır (Acara, 2012).

Öneriler

Araştırma bulgularında ortaya konulan görüşlerine dayalı olarak, sendikaların eğitim programlarına dönük raporları çerçevesinde, Türk Eğitim Sisteminde her kademe eğitim programlarının geliştirilmesi ve değerlendirme çalışmalarına katkı sunmak amacıyla şunlar önerilebilir:

- MEB tarafından geliştirilmesi/değiştirilmesi planlanan öğretim programlarının, daha fikir aşamasındayken öğretmenler, sendikalar ve çeşitli sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılarak geliştirme/değiştirme sürecine alınması önerilebilir. Bu süreç sonucunda hazırlanan programların pilot uygulama yapılarak gözlemlenmesi, eksikliklerin giderilmesi ve en son genel uygulamaya geçilmesi önerilmektedir.

- MEB tarafından hazırlanan programların kazanımları net, açık, anlaşılır ve öğrencinin seviyesine uygun olacak şekilde düzenlenmelidir.

- Ölçme ve değerlendirme süreçleri ile ilgili daha açıklayıcı ve somut uygulamaların yer aldığı programların hazırlanması önerilmektedir.

• Etkili ve tutarlı bir program hazırlanabilmesi için ilk olarak toplumun tüm kesimlerini kapsayan ihtiyaçlar, beklentiler ve inançlar tespit edilmeli ve buradan elde edilen bilgi birikimi programların felsefesine açık ve net biçimde yansıtılmalıdır.

KAYNAKÇA

- 4688 Sayılı kamu görevlileri sendikaları ve toplu sözleşme kanunu gereğince kamu görevlileri sendikaları ile konfederasyonların üye sayılarına ilişkin 2018 Temmuz istatistikleri hakkında tebliğ (2018, 5 Temmuz). *Resmî Gazete* (Sayı: 30115). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/07/20170705.htm>.
- Australian Curriculum, Assessment and Reporting Authority [ACARA]. (2012, Nisan 04) *Curriculum development process version 6*. 15.03.2019 tarihinde ACARA: http://docs.acara.edu.au/resources/ACARA_Curriculum_Development_Process_Version_6.0_-_04_April_2012_-_FINAL_COPY.pdf adresinden alındı.
- Brown, J. R. (1995). *The elements of language curriculum*. Boston, United States: Heinle & Heinle Publishers.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Demeuse, M. ve Strauven, C. (2016). *Eğitimde program geliştirme politik kararlardan uygulamaya*. (Y. Budak, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Eğitim-Bir-Sen. (2017). *Gecikmiş bir reform: Müfredatın demokratikleştirilmesi*. Ankara: Eğitimciler Birliği Sendikası.
- Eğitim-İş. (2017). *Taslak Öğretim Programları Değerlendirme Raporu*. Ankara: Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası.
- Eğitim-Sen. (2017). *Eğitim Müfredatı Değişiklikleri ve Taslak Öğretim Programları Raporu*. Ankara: Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi* (19. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kumral, O. ve Saracaloğlu, A. S. (2011). Eğitim programlarının değerlendirilmesi ve eğitsel eleştiri modeli. *International Journal of Curriculum and Instructional Studies*, 1(2), 27-35.
- Kürüm Yapıcıoğlu, D., Atik Kara, D., ve Sever, D. (2016). Türkiye’de program değerlendirme çalışmalarında eğilimler ve sorunlar: Alan uzmanlarının gözüyle. *International Journal of Curriculum and Instructional Studies*, 6(12), 91-113.
- Mason, J. (2002). *Qualitative Research*. London: SAGE Publications Inc.
- MEB. (2017). *T.C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı (ortaokul 8. sınıf)*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=355> adresinden 25.03.2019 tarihinde alındı.
- MEB. (2017). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=332> adresinden 25.03.2019 tarihinde alındı.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2017a, 11 8). *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı. Öğretim Programlarını İzleme ve Değerlendirme Sistemi*: <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=144> adresinden alındı.

- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2017b, Ocak 13). *Bakan Yılmaz, güncellenen öğretim programları taslağını tanıttı*. 20.03.2019 tarihinde MEB: <http://www.meb.gov.tr/bakan-yilmaz-guncellenen-ogretim-programlari-taslagini-tanitti/haber/12728/tr> adresinden alındı.
- Oral, B. ve Süer, S. (2017). Program değerlendirmede kullanılan araştırma yöntemleri ve veri toplama araçları. Oral, B ve Yazar, T. (Ed.) *Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme* içinde (s. 509-538). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ornstein, A. C. ve Hunkins, F. P. (2014). *Eğitim programı temeller, ilkeler ve sorunlar*. (A. Arı, Çev.). Konya: Eğitim Kitabevi.
- Patton, M.Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: integrating theory and practice* (4th Revised edition). Thousand Oaks, United States: SAGE Publications Inc.
- Stake R.E. (1967). The Countenance of educational evaluation. *Teacher College Record*, 68(7), 523-540.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB]. (2017, Temmuz 18). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine...* 17.03.2019 tarihinde TTKB: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf adresinden alındı.
- Türk Eğitim-Sen. (2017). *Taslak Müfredat Programları ile ilgili Türk Eğitim-Sen Genel Merkez Değerlendirme Raporu*. Ankara: Türkiye Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası.
- Uşun, S. (2012). *Eğitimde program değerlendirme: Süreçler yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yeşil, R. ve Kart, M. (2018). Ahilikte rol model birey: Ahi. H. Meydan (Ed.), *Toplumsal Bütünleşmede Değerler ve Eğitimi III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi (Bildiriler Kitabı)* (s. 147-164) içinde. Zonguldak, Türkiye: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları No: 29.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, İ. (2010). *Türkiye İçin Program Değerlendirme Standartları Oluşturma Çalışması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yüksel, İ. ve Sağlam, M. (2012). *Eğitimde program değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.